

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 16 (658) 2008 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

5 **Albinas TAKELIS**

Siekia atkurti
Lietuvos
kariuomenės
istoriją

10 **Monika
VIRVICIŪTĖ-RYBELIENĖ**

Dubingų
piliavietėje
nauji
atradimai

PRENUMERUOKITE !!!

2008 METAMS

„Vorutą“

1 mėn.	–	3.00 Lt
3 mėn.	–	9.00 Lt

Indeksas 0135

„Vorutą“ galima prenumeruoti
internetu, adresu: www.post.lt
skyrelyje „prenumerata“
pasirinkti laikraštį „Voruta“

Lietuvos visuomenė reiškia solidarumą su Gruzija

Gedimino prospektu eina demonstrantai, palaikantys Gruziją

Nukelta į 6 p.

Pivašiūnų karūnos dvidešimtmetis

J.E. kardinolas Vincentas Sladkevičius Pivašiūnuose 1998 m. rugpjūčio 15 d. per Žolines. Tai jis vainikavo Pivašiūnų Dievo motiną Popiežiaus aukso karūnomis, Šalia jo Pivašiūnų klebonas mons. Vincas Baublys

Nukelta į 7 p.

Edita BARAUSKIENĖ: trumpai apie gyvenimą ir kūrybos džiaugsmą

Martyno Jankaus 2008 metų premijos laureate tapo rašytoja Edita Barauskienė. „Vorutos“ laikraščio prašymu ji pasakoja apie savo gyvenimą ir kūrybą

Gimiau 1941-06-28 Šilutės raj., Virkytų kaime.

1960 m. baigiau Saugų vidurinę mokyklą Šilutės raj., o po to vienerius metus dirbau mokytoja Šilutės raj. (Saugose ir Pašyčiuose), kas ir nulėmė mano būsimos profesijos pasirinkimą. Nuo 1967 m. dirbau mokytoja Priekulėje.

1998 m. išleidau knygą apie Ievą Simonaitytę „Vyžeikių karalienė“, už kurią gavau Ievos Simonaitytės premiją, įsteigtą Klaipėdos apskrities administracijos. 2004 m. tos knygos penkias noveles išleidau atskira knyga vokiečių kalba „Sand vom Memelland“.

2004 m. Priekulės Ievos Simonaitytės vidurinėje mokykloje įkūriau kraštotyros muziejų, kuriame yra ekspozici-

Nukelta į 5 p.

Rašytoja Edita Barauskienė kalba Mažosios Lietuvos bendrijos susirinkime Pjauluose, šių metų birželio 30 d.

Mažoji Lietuva

Prūsiškas dorybes derinęs su kūrybos džiaugsmu

Kiekvienas, besidomintis Mažąja Lietuva, Rytprūsiais, Prūsija, turi suklusti, išgirdęs Goethe's instituto Vilniuje direktorės pavarde: Hubatsch. Juk iškart kils asociacijos su vokiečių istoriku, daug savo darbų skyrusiu Prūsijai ir Rytprūsiams, gimusiu ir studijavusiu Kenigsberge (Karaliaučiuje) Waltheriu Hubatsch (1915-1984). Suintriguota, žinoma, buvo ir šių eilučių autorė, netrukusi patirti, jog p. Irmtraut HUBATSCH yra žymiojo istoriko dukra. Tad parūpo Goethe's instituto vadovę pakalbinti ne apie šios institucijos veiklą (nors žymus ir Instituto, ir asmeniškai jo vadovės indėlis į Lietuvos kultūrinį gyvenimą taip pat nusipelno dėmesio), bet apie... - taigi apie istoriką W. Hubatsch, buvusius Rytprūsius, dabartinį jų likimą... Palanki proga pasitaikė šių liepą Nidoje, Thomo Manno festivalio metu; jame Hubatsch lankėsi kaip oficialus asmuo – Goethe's institutas yra festivalio rengėjo Th. Manno kultūros centro partneris, o ji asmeniškai - šio kultūros centro kuratoriumo narė. P. Irmtraut Hubasch mielai atsišaukė į pageidavimą skirti laiko ir „pašalinėms temoms“, pabrėždama: ją džiuginąs dėmesys jos Tėvo darbams ir asmenybei...

A.P.

Jūsų tėvas gimė Kenigsberge, o iš kur kilusi Jūsų Mama? Kur gimėte Jūs?

Iš Tėvo pusės giminės šaknys veda į Rytprūsius, Sileziją ir Bohemiją; Hubatsch – suvokietinta čekiška (bohemiška) pavardė. Mano Mama gimusi Bremene, jos giminė kilusi iš Bremeno bei Fryzijos. Tėvai susipažino universitete - Mama buvo Tėvo studentė. O aš gimiau 1950-aisiais Getingene. Tėvas tuomet buvo Getingeno universiteto profesorius. Tėvas atsivežė savąjį Kenigsbergo archyvą į Getingeną. Taip išgelbėtas karo metais didžiulis istorijos archyvas, slapta, „kontrabandiškai“ pergabentas į Getingeną. 1956-aisiais mano tėvas buvo pakviestas į Bonos universitetą. Bonoje aš ir užaugau, čia studijavau. Po to dar studijavau semestrą Kembridže, Madride. Dabar, nuo 1981-ųjų, gyvenu Miunchene. Bet su Rytprūsiais jaučiuosi susijusi.

Ar Tėvas pasakojo apie savo vaikystę, gyvenimą Rytprūsiuose?

Taip, gana dažnai. Mano Tėvas ir kaip istorikas daug darbų skyrė Prūsijai, jis specializavosi Prūsijos istorijoje. Yra parašęs veikalų ir apie Prūsijos-Lietuvos santykius, apie Mažąją Lietuvą ir Prūsijos valdymą, knygų iš Rytprūsių bažnyčios istorijos. Taip, tai mane supo nuo vaikystės. Tačiau kaip dauguma mano kartos jaunimo, aš labai kritiškai į visa tai žiūrėjau. Juk vaikas jaučiasi namie ten, kur jis auga. Ir aš vaikystėje piktinausi, kad Tėvas nuolat kalba apie Rytprūsius. Mano vaikystėj namuose kabėjo Rytprūsių vaizdai - Kenigsbergo pilis, Kuršių nerija... Mane tai erzino. Apie tai kalbėjausi su Ulla Lachauer; ji pasakė: visur su tuo susidūriau, mus, pokaryje augusią kartą, Rytai nedomino, mums labiau rūpėjo Italija, Prancūzija, Ispanija...; Rytai priminė karą, su kuriuo mes neturėjom nieko bendro. Ir Mamai, kai ji ruošdavosi čia atvažiuoti – ji pabuvojo ir Thomo Manno festivalyje, - vis sakydavau: kam tie Rytai, kam ta praeitis, verčiau važiuok į Italiją, pažiūrėk ką nors gražaus...

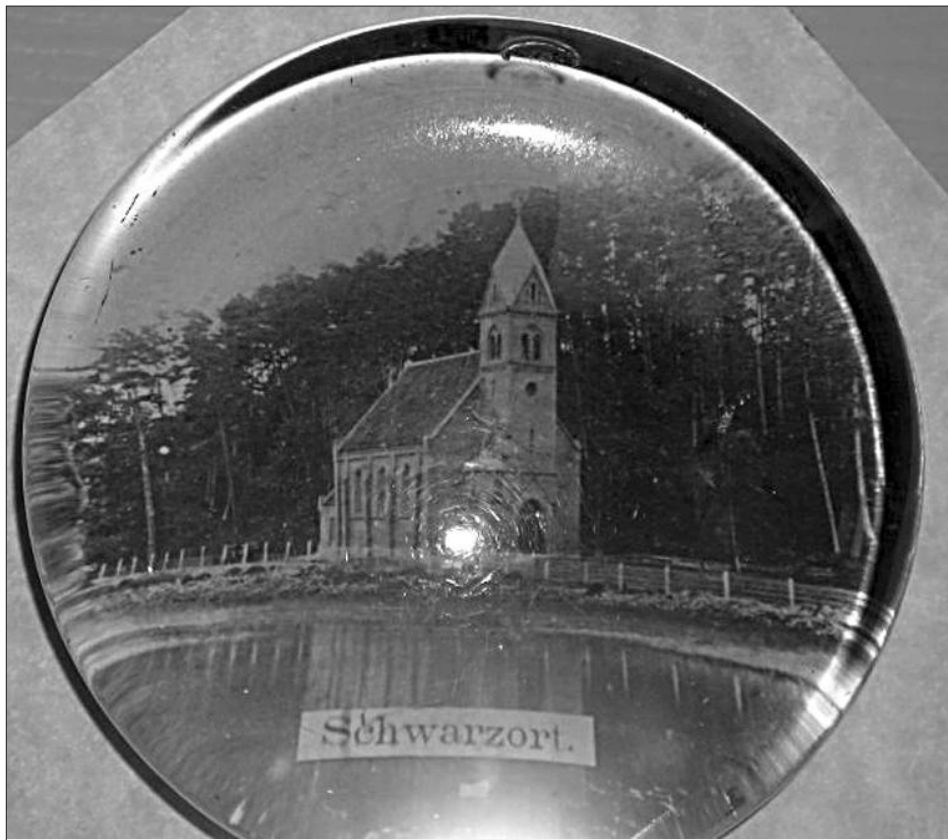
Šiandien aš labai gailiuosi, kad su Tėvu apie tai kaip reikiant nepasikalbėjau. Gaila, jis palyginti, anksti mirė, buvo operuotas, operacija nepasisekė. Liko nepabaigtas jo tuomet rašytas darbas – vieno Napoleono laikų karininko biografija.

O kaip Jūs asmeniškai „atradote“ Rytprūsius?

1995 m. – tuo metu dirbau Amerikoje, Tėvas jau buvo miręs - kartu su Mama pirmą kartą nuvažiavau į Kuršių neriją. Gyvenome Juodkrantėje, iš ten vieną kartą nuvykome į Kenigsbergą, kitą kartą - į Tilžę [Tilsit]. Ir pirmą kartą pajutau: aš esu namie. Artimesnį ryšį jaučiau su Tilže nei su Kenigsbergu. Tėvas, nors gimė Kenigsberge, augo Tilžėje, čia baigė mokyklą (tada vėl išvyko studijuoti į Kenigsbergą). Į Tilžę aš vis dar nuvažiuoju; praėjusiais metais buvau ten su Ulla Lachauer. Žinau tiksliai, kur gyveno mano seneliai, dar išlikus ir gatvė, ir pastatai, nors atrodo labai prastai. Kenigsbergas, apsilankius 1995-aisiais, man tiesiog sukėlė šoką: sugriautas miestas..., niekad nebuvau patyrus tokių išpūdžių. Tada sau pasakiau: niekad čia nebeatvažiuosiu, čia - Kaliningradas, rusiškas miestas. Bet prieš dvejus metus kartu su vyru vėl lankiausi Kaliningrado srityje, buvome Kenigsberge, Raušene (Svetlogorske). Ir paskutinį kartą,

Thomo Manno festivalio metu: Irmtraut Hubatsch (antroji iš dešinės), autorė (pirmoji iš dešinės)

Istoriko W. Hubatsch popierių spaustuvas Juodkrantės muziejuje... Autorės nuotr.

kai buvau Tilžėje, patyriau tokį poveikį – ilgą laiką po to jaučiaus išmušta iš vėžių. Įdomu pamatyti, bet neįmanoma suvokti – visa tai Europos viduryje... Bet esminis jausmas, kylantis man besilankant Kenigsberge ir Tilžėje, - begalinis įtūžis nacionalsocialistinei sistemai. Visa tai, kas buvo - kultūra, bendrystė, multietniškumas, - per ją sunaikinta. Kas po to atėjo – irgi labai blogai. Pastaraisiais metais labai daug skaičiau apie Rytprūsius, Kenigsbergą. Skaičiau, kokia sėkminga Rytprūsiuose buvo Hitlerio agitacija, kaip naciai nuolat panaudojo Rytprūsius partijos stiprinimui ir kokia buvo situacija, kai Raudonoji armija jau artėjo prie Kenigsbergo, o gauleiteris draudė civiliams gyventojams palikti miestą (jis pats sėkmingai paspruko, kažkur ramiai mirė lovoje). Darosi baisu, kai įsigilini, kas ten nutiko...

Pati sau atradau įdomų fenomeną. Dar niekad ten nebuvusi, tik kraštovaizdį žinojusi iš fotografijų, bet pirmą kartą atvykusi, iškart

patyriau jausmą: aš esu namie. Tą namų jausmą suteikia pats kraštovaizdis, ne Kaliningrado miestas. Mielai lankausi Klaipėdoje, Kuršių nerijoje. Matyt, žmonės kaip ir žvėrys turi „gimtinės geną“. Aš čia jaučiuosi gerai ir saugiai. Nesakau, kad norėčiau čia gyventi, bet mielai atvykstu.

O ką Jūsų Tėvas pasakojo apie savo šeimą, kas buvo jo tėvai?

Mano Tėvas turėjo dar vieną brolį. Jo tėvas dirbo finansų valdyboje, mama rūpinosi namais, kaip tuomet buvo įprasta. Žinoma, buvo pusbrolių, tetų, dėdžių. Tėvo dėdė vadovavo [buvo „Chefredakteur“] vienam Tilžės laikraščiui; kitas, jo mylimiausias dėdė turėjo konditerijos parduotuvėlę. Kaip pasakojo Tėvas, mano seneliai labai vėlai pasitraukė iš Rytprūsių, gyveno Liubeke (daugelis pabėgėlių atvyko į Šlezvigą-Holšteiną). Paskui mano tėvai juos pasikvietė pas save – mes prie Bonos turėjome namą; jie ten su mumis gyveno iki savo mirties. Mano dėdė taip pat

gyveno Bonoje, jis užėmė aukštas pareigas Gynybos ministerijoje; kaip ir mano tėvai jis jau miręs.

Mano senelių kambaryje kabėjo Raušeno kopų vaizdelis, ir kai mes su vyru nuvykome į dabartinį Svetlogorską – iškart atpažinau tą kraštovaizdį, tai mane sujaudino. O gavėje prekeiviai pardavinėjo paveikslus, kuriuose atvaizduotas būtent tas motyvas, tai irgi daro įspūdį - praėjus 70-iai metų, dabar, rusai pardavinėja tokius pat paveikslus...

Mano Tėvas dažnai atostogaudavo Kuršių nerijoje. O ant jo rašomojo stalo gulėjo stiklinis popierių spaustuvas [Briefbeschwerer], kurio viduje buvo Juodkrantės [Schwarzort] bažnyčios vaizdelis. O čia, Nidoje, Thomo Manno kultūros centro kuratoriumo susitikime susipažinau su istorike Nijole Strakauskaitė, gyvenančia Juodkrantėje ir dirbančia Klaipėdos universitete. Ji pasakė: Juodkrantės muziejuje turime vieną Jūsų Tėvui priklausiusį daiktą. Nuėjau į tą muziejų [L. Rėzos kultūros centrą], tikrai - ten dabar yra šis ant mano Tėvo rašomojo stalo gulėjęs spaustuvas. Labai apsidžiaugiau. Esu teiravusis namie: kur dingo tas popierių spaustuvas?, sužinojau: Tėvas jį padovanojo savo asistentei, su kuria kartu rašė vieną knygą apie Rytprūsius. O ją Nijolė Strakauskaitė aplankė Berlyne; ta proga gavo dovanų šį mano Tėvo spaustuva, kurį perdavė muziejui. Negaliu apsaityti, kokią emociją jaudulį patyriau, tai nuostabu - mūsų šeimos dalelė, greta kurios aš užaugau, dabar šiame mažame muziejuje!

Ar Jūsų Tėvo archyve, atsigabentame iš Rytprūsių, buvo ir senų nuotraukų?

Aš turiu savo Tėvo nuotraukų albumą; tai nuotraukos iš Tilžės laikų, jo kelionių. Turiu ir savo dėdės albumą. Jau kalbėjau su Nijole, kad dalį tų nuotraukų, jei juos domintų, mielai atiduočiau. Tėvas didelę savo palikimo dalį (rankraščius, laiškus, mokslinio darbo medžiagą) atidavė į archyvus, Bonos universitetui. Po jo mirties Mama kai ką perdavė Rytprūsių krašto muziejui Liuneburge. Manau, būtų puiku, jei mažieji šio krašto muziejai - Juodkrantėje ar Klaipėdoje- taip pat turėtų ką nors iš Tėvo daiktų, susijusių su šia vietoje... Jokios prasmės ką nors atiduoti Tilžei ar Kenigsbergui. Tilžėje yra mažas miesto muziejus, jis jaudina, bet jame moksliškai nedirbama, jis neprižiūrimas.

Man labai įdomus šis Rytprūsių fenomenas - čia gyveno vokiečiai, lietuviai, lenkai; dažniausiai jų tarpusavio santykiai būdavo labai harmoningi... Kaip Jūs šio krašto fenomeną vertinate?

Susidomėjusi perskaičiau Andreas'o Koserto knygą „Ostpreussen“ [„Rytprūsiai“]. Dabar jis yra parašęs ir knygą apie pabėgėlius, priimtus – nelabai maloniai - Vokietijoje. Pabėgėliams teko apmokėti karo „sąskaitas“. Kaip tai baisu ir neteisinga: jiems teko ir tėviškos netekties bausmė, ir dar viena bausmė - požiūris Vokietijoje į juos tarsi į nusikaltėlius. Vokietijoje ši tema ilgą laiką buvo tabu, apie tai kalbėti buvo politiškai nekorektiška. Įdomu, kad dabar jaunoji istorikų karta (Kossertas gimęs 1979-ais) į šią temą pažvelgia kitu žvilgsniu - objektyviu, moksliniu.

Žinoma, perskaičiau ir savo Tėvo knygas - kai kurias pirmą kartą, kai kurias iš naujo dabar,

Mažoji Lietuva

Prūsiškas dorybes derinęs su kūrybos džiaugsmu

Lietuviški krikštai...

Atkelta iš 2 p.

būdama čia, Lietuvoje. Matau, kad jose esama ir teiginių, nulemtų laikmečio, dabar vertintume kitaip. Jis daug ką traktuoja iš „vokiškai patriotinių“ pozicijų.

Manau, kad visa Vidurio Europa daug neteko, pradėjus multietnines visuomenes „valyti“; stengtasi sukurti etniškai grynas visuomenes – „gryna“ Lenkija, „gryna“ Čekija ir t.t. Žydus išnaikino naciai, po to prasidėjo vokiečių išvarymai ir perkėlimai... Manau, kad ateityje Europos visuomenės vėl taps įvairialypės, jau kitu pagrindu ir formomis. Man regis, lietuvių-vokiečių santykiai buvusioje Klaipėdos krašte [Memelland] turėjo daug pozityvių aspektų, pasireiškusių mene, literatūroje, religijoje; galim prisiminti ir knygų kontrabandą, tokius vardus kaip Herderis, J. Bobrowskis, daugelį lietuviškų žodžių, atėjusių į vokiečių kalbą. Žmonės čia buvo stipriai tarpusavyje susiję nei jie tai įsisąmonino. Pavyzdžiui, prieš porą metų iš Nidos plaukėme laivu į Mingės kaimą, ten sutikome seną sutuoktinių porą, tipiškus „memelenderius“ [klaipėdiškius], jie nuolat kalbėdamiesi be jokių keblumų pereidavo iš vokiečių kalbos į lietuvių ir atvirkščiai. Aš tos poros paklausiau: ar save laikote lietuviais, ar vokiečiais? Jie iškart atsakė esą „memelenderiai“. Laive, atrodo, aš buvau vienintelė vokiečių, kiti - lietuviai iš „Didžiosios“ Lietuvos – Kauno, Vilniaus... Jie buvo didžiai nustebe: kodėl ši pora kalba ir vokiškai? Jie žiūrėjo išplėtę akis, nežinodami, kaip reaguoti; galėjai pajusti jų nepasitikėjimą. Matyt, dėl sovietinio palikimo per mažai žinoma apie šio krašto kultūrinį savitumą.

Manau, mes tikrai per mažai žinome

Kaukiemiai

apie šį kraštą, ir tai ne tik sovietinis, bet ir „didlietuviškas“ šio krašto savitumo ignoravimas...

Daug apie tai kalbėjomės su [istoriku] Alvydu Nikžentaičiu. Mus abu domina istoriniai mitai. Štai naciai kūrė mitus: vokiečiai turi būti „grynas“ ir pan. Bet ir Lietuva kūrė tam tikrus mitus; kiekvienas politinis laikmetis kuria jam reikalingus mitus. Ir Lietuvai, matyt, jos mitai buvo reikalingi. Istorikai žvelgiant, nors aš nesu šių klausimų žinovė, Didžioji Lietuvos kunigaikštystė tęsėsi iki Juodosios jūros, o Baltijos jūra jai mažai terūpėjo. Po Pirmojo pasaulinio karo, po Klaipėdos krašto aneksijos (kuriai, kaip rodo šiuolaikiniai tyrimai, Vokietija pritarė), buvo sakoma: tas kraštas visada buvo mūsų. Šiandien galima pasakyti: puiku, kad šis kraštas priklauso Lietuvai – ne Rusijai.

Mūsų Nacionalinėje bibliotekoje radau, deja, tik vieną mažą Jūsų Tėvo knygėlę – apie kunigaikštį Albrechtą ir liuteronų bažnyčią... Jūsų šeima buvo liuteronai?

Taip, liuteronai, ir liuteroniškos tradicijos šeimoje buvo gili, nuolat lankėme bažnyčią. Suprantama, esu konfirmuota. Ir dabar aš einu į bažnyčią – vakar buvau mažojo Juodkrantės bažnytelėje. Visada, kai esu Neringoje (paprastai apsistoju Juodkrantėje pas dailininką Albertą Krajinską), lankausi pamaldose Juodkrantės bažnyčioje. Vilniuje evangelikų bažnyčioje, šalia lietuvių, yra tik pamaldos anglų kalba, į jas retai nueinu. Bet Miunchene (kai ten grįžtu), abu su vyru esame aktyvūs bažnyčios nariai.

Mano Tėvui tai buvo ir svarbi mokslinė problema. Jis yra parašęs „Rytprūsių evangeliškos bažnyčios istoriją“ (pirmame tome – tekstas, antrame – nuotraukos). Aš gailėjau, kad nebeturime antrojo tomo su nuotraukomis ir prieš porą metų Vokietijos antikvariate jį nusipirkau. Su šia knyga važiauvau per Klaipėdos kraštą, žiūrėjau, ar išlikusios bažnyčios - kai kurias radau. Daugelio bažnyčių, suprantama, jau nebėra, ypač Kaliningrado srityje. Kai pereinai metais kartu su Ulla Lachauer ir fotografu Martinu Rosswogu keliavome po Tilžės apylinkes, mane sukrėtė tas griuvėsių vaizdas - bažnyčių mūrai ardyti, jų plytos pardavinėtos; po metų jau neberandi daugelio po karo išlikusių dalykų... Mano kartos žmonės pratę žvelgti į ateitį ir tikėtis: bus vis geriau, pažanga bus regima... O čia žvelgi į tą kraštą Europos viduryje, kuris per 60-70 metų yra grįžęs „į biblinius laikus“... Tilžės apylinkėse tuokart matėme daug avių bandų; jokio kaimo, tik landšaftas - vaizdas kaip iš Senojo Testamento. O juk tai buvo aukštai išvystytas žemės ūkio kraštas.

Dalyvavote tuokart rašytojai Ullai Lachauer bei fotografui Martinui Rosswogui vykdant projektą, skirtą Tilžės taikos 200-mečiui pažymėti... Ar teikiate daug reikšmės tokiems projektams?

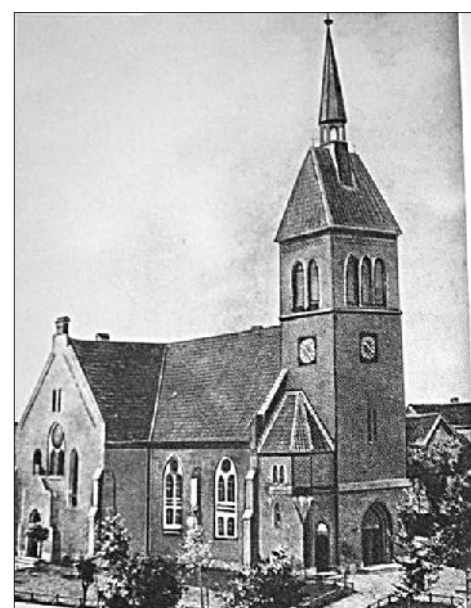
Vėluvos altorius

Įsrutis

Šilutės bažnyčios interjero detalė

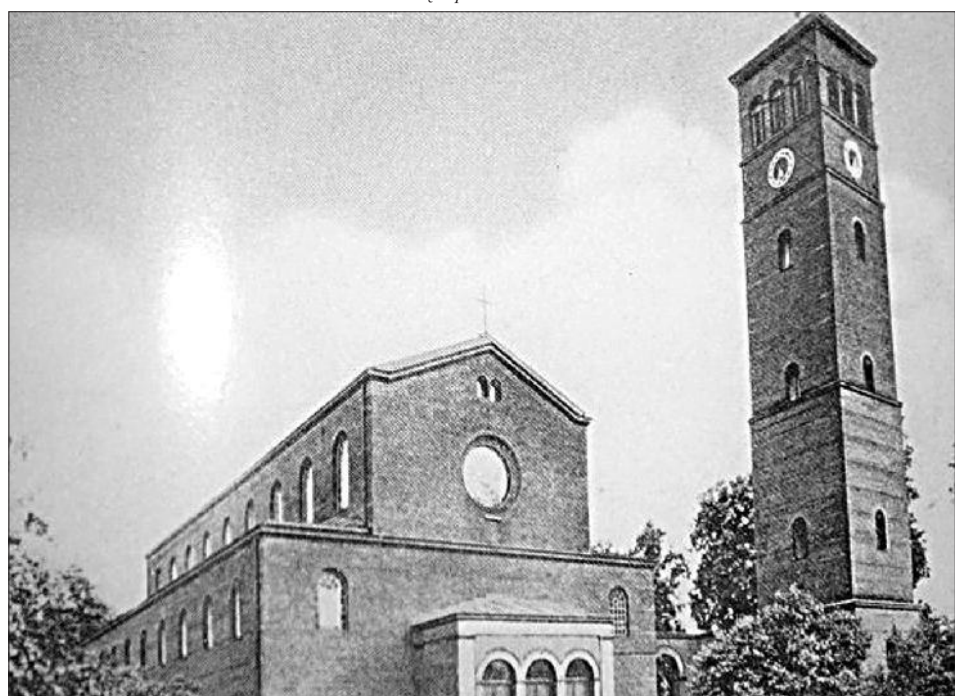
Krantas [Cranz]

Manau, jie tikrai įdomūs. Ullos Lachauer dėmesys Rytprūsiams neturi kokių asmeninių motyvų. Mes su ja artimai susidraugavome, mus sieja susidomėjimas ir empatiškas santykis su Rytprūsiais – jo kraštovaizdžiu ir dabar čia gyvenančiais žmonėmis. Manau, tik tai mūsų kartos žmonės ir tegali dabar padaryti - suartėti su žmonėmis bei stengtis, kad ir mūsų, ir būsimos kartos užmegztų kuo įvairesnius santykius su čia gyvenančiais žmonėmis. Tilžėje aš susipažinau su daug mielų žmonių, pavyzdžiui, su ruse vokiečių kalbos vertėja, ji gana įsigilinsi į Vokietijos istoriją. Ir Kenigsberge įdomu pažvelgti į tą kartą, kuri ten jau užaugo. Bet Tilžė man miesesnė, Kenigsbergas dabar toks, kaip mes sakome, „boom town“, kur sukasi dideli pinigai. Nors esama planų

Nukelta į 4 p.

Tolminkiemis

Mielaukiai

Nuotraukos šiame puslapyje iš Walther Hubatsch „Geschichte der evangelischen Kirche Ost preussens“, t. 2

Prūsiškas dorybes derinęs su kūrybos džiaugsmu

Waltherio Hubatsch tėvas - Konfirmacijos metu

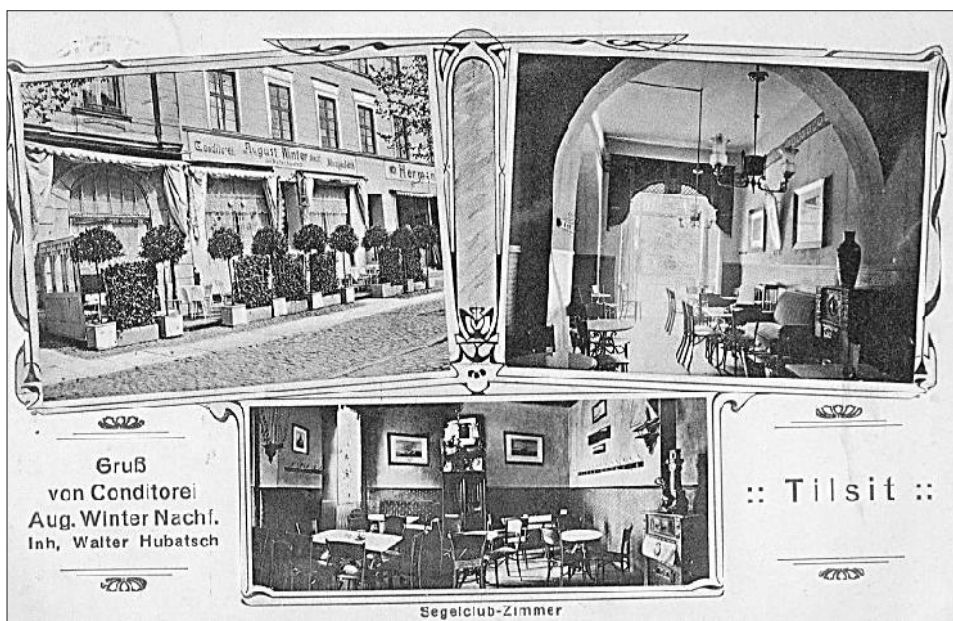
Waltherio Hubatsch tėvas – „cepelino“ lakūnas

Waltheris Hubatsch vaikystėje su tėvais ir jaunesniu broliuku

Waltheris Hubatsch su žmona

Waltherio Hubatsch dėdės konditerijos svetainė Tilžėje

Atkelta iš 3 p. atstatyti ir Kenigsbergo pilį, ir pan., bet man tai jau visai rusiškas miestas Kaliningradas. Net atstatyta Katedra, mano požiūriu, visai nesiderina prie šio miesto. Žvelgiant į visa tai, darosi liūdna. Su Kenigsbergu mano santykis dabar labai problemiškas; nebeturiu noro ten, į Kaliningradą, važiuoti. Labiausiai man liūdna, kad dėl nacių žmonės turėjo patirti tiek vargo, prievartos...

Bet sovietų armijos prievarta jau karui baigiantis ir po karo....

Taip, prieš civilius gyventojus. Abi pusės

tuo nusikaltusios. Galima liūdėti dėl to, kas nutiko, bet istorijos nebepakeisi. Viena, ką gali padaryti mano karta – tuo domėtis, apie tai kalbėti, stengtis užmegzti ryšį su kitais žmonėmis, išiešti vieni kitiems rankas po to, kas įvyko. Nemažas stebuklas jau vien tai, kad dabar ten galima nuvažiuoti. Mane visos šios problemos labai domina, nors aš istorijos nestudijau. Jaunystėje, kai reikėjo rinktis profesiją, man buvo aišku, kad tai nebus istorija. Tai buvo natūralus jaunatviškas pro-testas, nes namuose istorija buvo labai svarbi. Mano Mama taip pat studijavo istoriją, nors vėliau tapo meno istorike. O Tėvas prie stalo visuomet kalbėdavo apie savo „projektus“.

važiuoti. Kai ten būnu, mane jaudina vietinių žmonių gyvenimai, gana sunkus jų likimas, man jų gaila. Nors rusai gana linksmi žmonės, jie daug juokiasi, paslaugūs. O grįžusi namo ar į Lietuvą, dar ilgai negaliu nuo patirtų išpūdžių atitrūkti. Manau, kad buvęs prezidentas V. Putinas kaip galios žmogus šią sritį sąmoningai laikė neapibrėžtoje situacijoje.

Kadangi kalbamės Nidoje Thomo Manno festivalio metu, tad dar apie šį festivalį – kaip jį, jo koncepciją vertinate? Ar nemanote, kad šis renginys būtų tinkamas ir apie Rytprūsius pakalbėti?

Džiaugčiausi, jei Festivalis vėl atsigręžtų į literatūrą. Apie tai kalbėjau ir su naujuoju Th. Manno kultūros centro direktoriumi Laurynu Katkum, ir su kuratoriumi nare Ruth Leisewith. Pavyzdžiui, galima būtų aptarti tas žymias asmenybes, kurios čia lankėsi. O dėl Rytprūsių – kuratoriumas aiškiai išsakė savo nuomonę, kad tai būtų pernelyg regioninė tematika. Kalbėjau su Nijole Strakauskaitė, mes aptarėm idėją arba čia, arba Juodkrantės L. Rėzos kultūros centre kartu su Klaipėdos universitetu surengti didelį simpoziumą, skirtą regioniniam identitetui.

Thomo Manno festivalis šiemet vyksta jau dvyliką kartą, ir mes galim džiaugtis, kad pavyko jį taip ilgai išlaikyti. Manau, svarbu pritraukti ir kiek kitokią publiką, sudominti jaunus žmones. Gražu, kad į Festivalį atvažiuoja vokiečiai, priderinantys prie šio renginio savo atostogas, tačiau norėčiau matyti daugiau lietuvių. Linkėčiau Festivaliui ir reikšmingesnių, svaresnių renginių. Šiame nuostabiame kraštovaizdyje ištis smagu būti.

Gal pokalbį baikime grįždamos prie pradinės temos - Jūsų Tėvo. Kokia tai buvo asmenybė, ar turėjo specifiškai kažką „rytprūsiško“?

Manau, kad buvau auklėta „prūsiškai“ - taip kaip mes Vokietijoje suprantame „prūsiškumą“, „prūsiškas dorybes“. Teigiamai vertinu „prūsiškas“ nuostatas: darbą, kurį pradėjai, turi pabaigti; turi būti punctualus, sąžiningas, ugdytis savidiscipliną, nelaikyti savęs labai svarbiu... Už tas savybes tikrai turiu būti dėkinga savo Tėvui. Jis buvo labai kūrybingas žmogus, patyręs kūrybos džiaugsmą. Jo darbų sąrašas labai ilgas. Tėvas labai domėjosi ir menais; jis tapė akvarele, rašė trumpus eilėraščius, puikiai skambino pianinu; mes namuose grodavome... Anksčiau ir aš gerai grojau pianinu, dabar seniai nesu grojusi; bet užaugau namuose, kur buvo muzikuojama. Ir aš šiek tiek užsiimu tapyba. Tėvas visada skatino domėjimąsi menais, mes dažnai važiuodavome į dailės parodas. Mielai prisimenu ir mūsų išvykas į gamtą. Tėvas man yra puikus pavyzdys, kaip galima suderinti mokslinius interesus su atvirumu Gyvenimui. Pagrindinė jo tyrimų sritis buvo Viduramžiai ir Naujieji laikai; jis paliko daug darbų ir apie Prūsiją, M. Liuterį... Tėvas pabrėžė svarbią M. Liuterio mokymo nuostatą: Bibliją reikia skaityti gimtąja kalba; nurodė, jog dėl to atsirado ir pirmoji lietuvių knyga.

*Kalbino ir iš vokiečių kalbos vertė
Astrida PETRAITYTĖ*

P.S. Po pokalbio kitą dieną nuvykau į Juodkrantę – parūpo užėti į L. Rėzos kultūros centrą, surasti jo ekspozicijoje Waltheriui Hubatsch priklausiusių popierių spaustuvą su Juodkrantės bažnyčios vaizdeliu ir įrašų „Schwarzort“ – radau!

P.P.S. Keletas pavadinimų iš ilgo Waltherio Hubatsch veikalų sąrašo:

„Friedrich der Grosse und die preussische Verwaltung“;

„Geschichte der evangelischen Kirche Ostpreussens“, I-II.

„Luther und die Reformation im Herzogtum Preussen“;

„Grundlinien preussischen Geschichte“;

„Ostpreussens Geschichte und Landschaft im dichterischen Werken von Agnes Miegel“;

„Die Albertus-Universität zu Königsberg / Preussen in Bildern.“;

„Albrecht von Preussen“;

„Masuren und Preussisch-Litthauen in der Nationalitätenpolitik Preussens 1870-1920“.

Nuotraukos šiame puslapyje iš asmeninio Irmtraut Hubatsch archyvo

Siekia atkurti Lietuvos kariuomenės istoriją

Albinas TAKELIS, Trakai

Archeologijos profesorius (iš kairės) A. Luchtanas diskutuoja su Trakų pilies brolijos „Viduramžių pasiuntiniai“ atstovu K. Jankausku

Trakų pusiasalio pilyje susitikę Lietuvos kariuomenės Gedimino štabo bataliono kuopos karių ir Trakų pilies brolijos „Viduramžių pasiuntiniai“ atstovai apibendrino tarpusavio bendradarbiavimą atkuriant Lietuvos karybos istoriją ir aptarė neseniai vykusias dvi viduramžių mūšių inscenizacijas: Trakuose - viduramžių šventės metu vykusį riterių turnyrą ir Lenkijoje - Žalgirio mūšį Griunvaldo lauke.

Susitikime dalyvavo archeologijos profesorius A. Luchtanas, karo istorikas Valdas Rakutis, režisierius Ramundas Banionis ir kiti mokslininkai, menininkai bei žiniasklaidos atstovai.

Pasak kariuomenės atstovų, jų pagrindinis tikslas – atkurti Lietuvos karybos XII – XV a. istoriją, kurią slepia praeitis. Būtina su atkurta karo istorija plačiai supažindinti visuomenę, nes nesmagu, kai kartais mūsų tautiečiai klausia, ką reiškia ženklai ant atkurtos Lietuvos riterių ginkluotės.

Lietuvos kariuomenės istorijos paslaptys pradėtos intensyviau nagrinėti 2005 metais. Jau atkurta XIV a. Lietuvos kario ginkluotė. Kariškiai atkurdami karo meno istoriją dirba kartu su mokslininkais, menininkais, glaudžiai bendradarbiauja su Gedimino štabo batalionu ir Trakų pilies brolijos „Viduramžių pasiuntiniai“ nariais.

Pasak šio projekto iniciatorių, gilinantis į karo istoriją, didelį susidomėjimą kelia, kaip Lietuvai XII a. pavyko sukurti galingą imperiją, gyvavusią iki XVI a. vidurio. Kadangi Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė tuo metu turėjo daug priešų Rytuose ir Vakaruose, tad savo sienų gynybai privalėjo turėti gerai parengtą, patikimą ginkluotę aprūpintą ir sumaniai vadovaujamą kariuomenę.

Įvairiuose archyvuose surinkta informacija ir pirmieji atkurtos ginkluotės pavyzdžiai

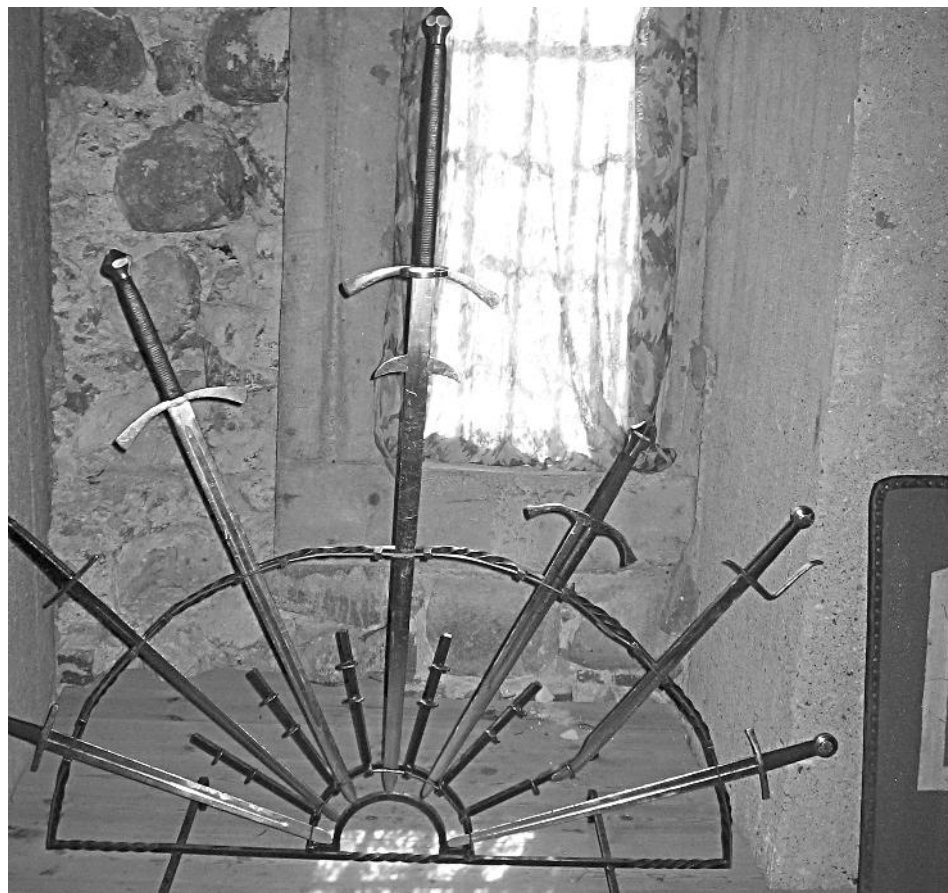
tai akivaizdžiai patvirtina, todėl subliūkšta anksčiau mūsų priešų kurtas mitas apie Lietuvos karius, kaip nešarvuotus, prastai ginkluotus.

Trakų pilies brolijos „Viduramžių pasiuntiniai“ atstovas Karolis Jankauskas sakė, kad jų brolija užsiima Vakarų Europos ir Lietuvos viduramžių karybos rekonstrukcija, todėl noriai bendradarbiauja įgyvendinant projektą dėl Lietuvos karybos istorijos atkūrimo. Brolija stengiasi parodyti visuomenei atkurtus darbus. Šiam tikslui tarnauja Trakuose rengiamos viduramžių šventės, kurių metu kaunasi brolijos riteriai. Įspūdingas buvo pirmą kartą surengtas Lietuvos kariuomenės vado vardo riterių tarptautinis turnyras, šių metų birželio mėnesį surengtas Trakų pusiasalio pilyje.

Šiame turnyre dalyvavo riteriai iš Lenkijos, Latvijos, Didžiosios Karalystės, JAV ir Italijos.

Brolijos „Viduramžių pasiuntiniai“ riteriai šiame turnyre naudojo lietuvišką viduramžių ginkluotę, o skydai ir tunikos pirmą kartą buvo pažymėti Lietuvos valstybės simboliu - Gedimainių stulpais. Ši XIV a. Lietuvos kario atributika atkurta Lietuvos kariuomenės pastangomis.

Antras stambus viduramžių karo meno populiarinimo renginys liepos mėnesį vyko Lenkijoje, garsiajame Griunvaldo lauke. Istorinio mūšio inscenizacijos metu kovėsi apie 1300 riterių iš Lenkijos ir kitų užsienio šalių. Žalgirio mūšio inscenizacijoje dalyvavo šešiolika Lietuvos kariuomenės Garbės sargybos kuopos karių ir jungtinė riterių komanda, vadovaujama Trakų pilies brolijos „Viduramžių riteriai“. Lietuvos riteriai saugojo mūšio vadavietę – karaliaus Jogailos palapinę ir Lietuvos pulko vėliavą – Vytį, kurią šiam mūšiui sukūrė dailininkas Arvydas Stanislavas Každailis.

Atkurti Lietuvos riterių ginklai ir šalmai

K. Jankausko nuomone, artėjant 600 metų Žalgirio mūšio jubiliejui reikia siekti, kad šioje, vienoje didžiausioje ir garsiausioje viduramžių mūšio inscenizacijoje, Lietuvos riteriai sudarytų ne simbolinę riterių grupę, vadovaujamą karaliaus Jogailos, o visą pulką su savo vėliava ir vadovaujama kunigaikščio Vytauto.

Susitikime dalyvavęs karo istorikas docentas, dr. V. Rakutis papasakojo, kaip ruošiamas

knyga apie Lietuvos karybos istoriją. Pasak V. Rakučio, šia tema nėra leidinių. Kaip atrodė Lietuvos viduramžių karo mašina, kokia buvo kariuomenės struktūra, kaip ji buvo aprūpinama, nėra tirtas dalykas, todėl Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpis ir jos karyba turėtų atsispindėti planuojamoje išleisti knygoje.

Kęstučio Petkūno nuotr.

Edita BARAUSKIENĖ: trumpai apie gyvenimą ir kūrybos džiaugsmą

Martyno Jankaus 2008 metų premijos laureatė Martyno Jankaus 2008 metų premijos laureate tapo rašytoja Edita Barauskienė. „Vorutos“ laikraščio prašymu ji pasakoja apie savo gyvenimą ir kūrybą

Atkelta iš 1 p.

jos apie Ievą Simonaitytę, Priekulės spaustuvę ir jos leidėjus, išleistas knygas, laikraščius bei kitų M. Lietuvos spaustuvių knygas, Priekulės miesto bei jos apylinkių istoriją ir dokumentus, rašytojo Ernsto Vicherto kūrybą Priekulėje ir jo parašytas knygas lietuvių ir vokiečių kalbomis.

2006 m. išleidau pasakojimų knygą „Mažas miestelis prie didelio kelio“. Tai knyga apie Priekulės istoriją, jos žmones bei pokario įvykius mūsų rajone. Aš esu tos knygos sudarytoja ir didesnės dalies straipsnių autorė. Už tą knygą man buvo paskirta Ievos Simonaitytės premija, kurią įkūrė Klaipėdos raj. Agluonėnų seniūnija.

2007 m. išleidome knygos antrąją dalį „Prisiminimai ir kūryba. Priekulė“.

2007 m. „Versus aureus“ leidykla išleido mano knygą apie Martyną Mažvydą „Žodi, nekris ant akmens“. Tai knyga apie pirmosios lietuviškos knygos sudarytoją ir autorių Martyną Mažvydą. Kadangi duomenų apie Martyną Mažvydą iki jo įstojimą į Karaliaučiaus universitetą iki šiol nėra surasta, pasirinkau romano žanrą, kuris leidžia pasinaudoti intuicija, protinga fantazija, vaizdžiu žodžiu, tautosaka, o dialoguose – pietų žemaičių tarme, kuria, pagal prof. Z. Zinkevičių, kalbėjo Mažvydas.

2007 m. rudenį dalyvavau konferencijoje, kurią organizavo Žem. Naumiesčio kraštotyros muziejus, su pranešimu apie „Pirmosios lietuviškos knygos kelią“.

2008 m. planuoju išleisti knygą apie Abraomą Kulvietį ir Stanislovą Rapolionį

„Abraomas iš Kulvos ir Stanislovas Lietuvis“. Šie du didieji lietuviai, vienas aukštaitis iš Kulvos, kitas iš Vilniaus krašto, buvo lietuviško rašto pradininkai ir garsūs mokslo vyrai. Manau, kad minint Lietuvos tūkstantmetį, lietuviams derėtų prisiminti savo garsius mokslo vyrus, kurie pirmieji įkūrė aukštesniąją mokyklą Vilniuje.

2009 m. planuoju išleisti pasakojimų knygą jauniems skaitytojams (moksleiviams ir studentams) apie kuršių, prūsų, aukštaičių ir žemaičių krikštą. Toje knygoje yra skyrių apie prūsų krikštytoją Adalbertą ir kitą baltų genčių krikštytoją Brunoną iš Kverfurto, per kurio žūtį Lietuvos vardas pateko į Kvedlinburgo analus. Jais remiantis kitais metais bus minimas Lietuvos vardo tūkstantmetis.

Kadangi esu biologė, todėl didelį dėmesį skiriu gamtos saugai ir Klaipėdos krašto paveldo išsaugojimui. Su dailininke Z. Daugintyte ir Klaipėdos „žaliaisiais“ apgynėme Girulių girią nuo iškirtimo, planuojant naftos terminalą. Kartu su Parko gatvės gyventojais Urbonavičiene išgelbėjome Kliošių parką nuo iškirtimo Priekulėje. Drauge su D. ir V. Zagnojaus, A. Armonaičiu, A. Dambrausku stojome į teismą su tikslu apsaugoti Priekulės Vingio parką nuo iškirtimo ir išnuomavimo 99 metams...

2008 m. man buvo suteiktas Gargždų miesto Garbės piliečio vardas.

*Priekulė, 2008 m. rugpjūtis
Juozo Vercinkevičiaus nuotr.*

Lietuvos visuomenė reiškia solidarumą su Gruzija

Profesorius Vytautas Landsbergis kalba mitinge prie Seimo

Atkelta iš 1 p.

Rusijos karo veiksmai Gruzijoje peržengė visas ribas: Rusijos kariuomenė subombardavo penkiolika šalies kaimų, kelis laivus ir kitus strateginės paskirties

objektus, eilę duonos kepyklų, vandens saugyklų ir miestų. Žuvo, buvo sužaloti arba tapo invalidais tūkstančiai taikių šalies gyventojų. Taip ji pradėjo plautas masto agresiją prieš šią valstybę.

Šie Rusijos veiksmai sukėlė viso pasaulio visuomenės pasipiktinimą ir neišvengiamai įtakoją jos tarptautinę reputaciją.

Gruzijos tragedijai neliko abejinga ir Lietuva ne tik todėl, kad mus sieja draugiški ryšiai su šia šalimi, bet ir nežinojimas, į kokią šalį Rusija „nusi-taikys“ sekantį kartą.

2008-08-13 šimtai Lietuvos žmonių nešdami Lietuvos bei Gruzijos vėliavas, plakatus su Gruziją palaikančiais šūkiais ir skanduodami „Laisvę Gruzijai!“, „Gruzija! Gruzija! Gruzija!“ dalyvavo Tėvynės sąjungos - Lietuvos krikščionių demokratų (TS - LKD) suorganizuotoje eisenoje nuo Vilniaus Arkikatedros Bazilikos iki Lietuvos Respublikos Seimo rūmų.

Seimo aikštėje įvyko mitingas, kurio organizatoriai Pirmasis Lietuvos Respublikos Vadovas Vytautas Landsbergis, TS - LKD pirmininkas Andrius Kubilius, Seimo nariai Rasa Juknevičienė, Audronius Ažubalis, Gruzijos ambasadorius Lietuvoje Georgijus Kerdikošvilis bei kiti įtakingi politikai piktnosiai Rusijos agresiją prieš Gruziją primindami, kad visai neseniai panašias grėsmes išgyvenusi Lietuva, kaip ir kitos šalys, dabar nebegali

taikstyti su Rusijos melu ir nesiskaitymu su kaimynėmis. Pasak pranešėjų, Lietuvos kariuomenė nėra parengta valstybės gynybai, o valdininkai beveik nesirūpina šia problema, kurios sprendimą tuojau pat privalo inicijuoti Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus bei kiti į Valstybės gynimo tarybą įeinantys aukšti pareigūnai.

Priėmę Rasos Juknevičienės perskaitytą deklaraciją Europos vadovams dėl neatidėliotinos pagalbos teikimo būtinybės Gruzijai, mitingo dalyviai džiaugėsi, kad JAV žadėjo teikti pagalbą Gruzijai ir nekeliaklupsčiau prieš Rusiją, kuri, pasak jų, nėra prognozuojama.

Rusija privalo išvesti savo kariuomenę iš Gruzijos ir su pastarąja derėtis remiantis tarptautine teise, bet ne agresija.

Mieli lietuviai, kviečiu Jus ištiesti ne tik moralinės, bet ir materialinės pagalbos ranką Gruzijai. Pinigus galite pervesti į Hansa banko sąskaitą LT 06 7300 0100 3535 1598, kodas 9331498. Gavėjas- Gruzijos Ambasada. Perlaidos pavadinimas – „Parama Gruzijai“.

Žilvinas RADAČIUS, Vilnius

Muziejus laikraštyje (Nr. 34)

Kidušinės taurės XIX a.

Trakų istorijos muziejus 2006 metais iš vieno žymiausių Lietuvos kolekcininkų E.Armoškos įsigijo 14 kidušinių taurių, gamintų XIX a. įvairių Vilniaus meistrų.

Daugumą šių apciginių taurių gamino Lietuvos meistrai žydai. Žydų auksakalių cechą prie Vilniaus

kahalo atsirado XVII a. viduryje. Pirmieji meistrai buvo atvykę iš Čekijos ir Vokietijos kraštų, jie atsinešė ne tik vokiečių kalbos žargoną, bet ir daug vokiškų kraštų gyventojų papročių, todėl amatininkų cechų įstatai ir struktūra buvo panaši į vokiškąją. Cecho valdybą sudarė 7 meistrai, kiekvienas jų paeiliui būdavo seniūnu. Cechui vadovavo rabinas, pavaldus miesto kahalui. Tarp Vilniaus miesto krikščionių ir žydų auksakalių cechų buvo nesutarimų. Krikščionių cechą nuolat reikalavo, kad žydų meistrams būtų uždrausta gaminti liturginius indus katalikų bažnyčioms bei verstis juvelyro amatu. Tačiau dėl meistrų trūkumo tokių draudimų nepavyko įgyvendinti net su magistrato parama.

XVIII a. pabaigoje ir XIX a. pradžioje prie Vilniaus kahalo veikė 11 cechų, tarp jų ir auksakalių-juvelyrų. 1838 m. gubernatoriui įsakius buvo įsteigtas Vilniaus žydų auksakalių ir juvelyrų cechą, kuris veikė tokiomis pat teisėmis kaip ir krikščionių. Žinomas 1866 metų auksakalių ir laikrodininkų, turinčių leidimus išpauduoti savo dirbinius Vilniaus prabavimo rūmuose, Vilniaus amatų valdybos sąrašas. Šiame sąrašė 7 krikščionių ir 31 žydų meistrų pavardės.

Muziejaus rinkiniuose saugomų kidušinių taurių išpauduose yra pavardės meistrų iš minėto sąrašo. Ir nors taurės gamintos skirtingų meistrų: Leivos Goldo, Mejerio Goldšmito, Šmuelio Šmejerio Krumgalzo, Šliomos Jalovcino, Geršo Rabinovičiaus, Mejerio Šakovo

ir kitų, stilistiškai šie dirbiniai labai panašūs.

Aukščiausia taurė yra 16 cm, sveria apie 180 g, žemiausia – 12 cm aukščio, apie 100 g svorio.

Visos taurės kaldintos, graviruotos, signuotos. Taurių kojėlės viršuje- gaubtas, žemyn nulenktų žiedlapių, apvadas, korpusai išgraviruoti gėlių žiedais su lapeliais, vingiuotomis linijomis, puošti koreliu. Iš šių taurių rinkinio stilistika išsiskiria 2 taurės. Jose praba išpauduose pažymėta lotais – 12. Tai leidžia manyti, kad jos pagamintos iki 1821 metų įsako, skelbusio prabą žymėti zolotnikais.

Vieną iš taurių pagaminęs meistras krikščionis V.Jastžembskis (1765–1837). Jo gamintas dirbiny turi aiškių klasicizmo bruožų, kvadratinę pėdą, korpusą be graviravimo. Kita taurė taip pat turi klasicizmo elementų, deja, išpaudas neryškūs, o tai neleidžia tiksliai nustatyti meistrą ir nustatyti jo religinę priklausomybę.

Konservatyvūs žydų meistrai nemėgo naujovių ir daugiausia gamino tradicinius kulto dirbinius pagal užsakymus sinagogoms bei turtingiems tautiečiams. Trakų istorijos muziejuje saugomos kidušinės taurės – vertingas XIX a. žydų taikomojo meno dirbinių pavyzdys.

Muziejininkas Saulius Zalys

Taurės kidušinės, XIX a. Sidabras. Foto V.Neliubinas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00–18.00. Išieginė-pirmadienis ir antradienis.

Muziejus laikraštyje (Nr. 33)

Švediška klipa

Monetos esti įvairių formų. Šiaurės ir Vidurio Europos šalyse nuo XVI a. pasirodo monetos, kaldintos ant nelygiais kraštais sidabro ar vario plokštelės. Numizmatinėje literatūroje tokie pinigai vadinami klipomis. Terminas kilęs iš švedų kalbos žodžio *klipping* – apipjaustyti žirkėmis.

Ankstyvosios klipos nebuvo didelės. Antai, Lietuvos Lenkijos valstybėje, Bydgoščiūje 1614 m. kalta sidabro klipa yra pusantro talerio vertės, 42x42 mm dydžio. Švedijoje klipos, kaltos iš vario, pasiekė įspūdingą dydį ir svorį. Čia tokie pinigai vadinami platyn, t.y. moneta – plokštė. Ši šalis pasiekė didelių laimėjimų vario gavyboje ir gamyboje. Visoje Europoje 1644 m. sumažėjus vario kainai, švedų vyriausybė nusprendė sidabro pinigų deficitą padengti išleisdama varinės monetą. Karalienės Kristinos laikais (1632–1654) 10 dalerių vertės klipa svėrė net 19,7 kg. Už tokį pinigą tais laikais galima buvo nupirkti karvių bandą. Karlas X Gustavas (1654–1660) kalė 8, 4, 2 ir 1 dalerio platintas. Šie pinigai buvo naudojami per 1655–1660 metų karą su Lietuvos Lenkijos valstybe. Klipos kaltos ir Karolio XII (1697–1718) Šiaurės karo

2 dalerių klipa, 1712 m. Švedija. Foto O.Šešeliov

metu, jas naudojo Lietuvą 1702 metais užėmusi švedų okupacinė kariuomenė. Karolio platmintų nominalai yra nuo 4 iki pusės dalerio.

Karlo XII kaldintą 2 dalerių klipa – platmintą, datuojamą 1712 m., turi Trakų istorijos muziejus. Šis pinigas – netaisyklingo stačiakampio formos, 25x23 cm dydžio ir 0,4cm storio vario plokštė su 5 monetiniais štampais vienoje pusėje. Centriniam štampe nurodytas nominalas: 2 DALLER SÖLFF MYNT ir Dalarnės provincijos herbas – 2 sukryžiuotos strėlės. Kampiniuose štampuose – centre karališka karūna, žemiau – kalimo data 1712, aplink – Karolio XII titulinė legenda. Tokios klipos buvo gaminamos iš Dalarnės provincijos Stor Kopparbergo ir Ljusnarsbergo vario.

Muziejaus rinkiniuose saugoma klipa turi kalimo defektą ir gerokai paveikta korozijos. Moneta atsitiktinai rasta XX a. 9 dešimtmetyje Klaipėdos apylinkėse ir, pakeitusi kelis savininkus, tapo Trakų istorijos muziejaus nuosavybe. Radinio vieta ir kalimo laikas liudija klipa patekus į Lietuvą per Šiaurės karo peripetijas.

Po Karolio XII žūties 1718 m. Švedijoje klipas dar kaldino Ulrikė Eleonora (1718–1720), Fridrichas I (1720–1751), Adolfas Fridrichas (1751–1771). Gustavui III (1771–1792) įvykdžius pinigų reformą, klipos išimtos iš

piniginės apyvartos.

Šie griezdiški ir nepatogūs nešioti pinigai visgi buvo laikomi pakankamai patikimais. Juose esantis vario kiekis atitiko rinkos kainą mokant sidabrine moneta. Taigi 2 dalerių varinė klipa tikrai buvo verta 2 sidabro dalerių.

Švediškų klipų patikimumas paskatino panašaus projekto imtis Rusiją. Po Petro I mirties, 1726–1727 m. bandytos kalti klipos nuo kapeikos iki rublio nominalo. Tačiau, skirtingai negu Švedijoje, eksperimentas neatlaikė technologinių išbandymų.

Klipos nuo XVI a. kaldintos Lietuvos Lenkijos valstybėje, Transilvanijoje ir kai kuriose kitose Vidurio Europos šalyse, dažniausiai buvo iš tauriųjų metalų. Jų paskirtis panaši į medalių. Tokios klipos buvo donatyvomis, atspindinčiomis žymius ar išskirtinius valstybės, karališkos šeimos ar miesto įvykius.

Švediškos varinės klipos – platintos, tikrai dalyvavusios piniginėje apyvartoje, dabar numizmatinė retenybė. Jų nedaug likę net Skandinavijoje. Lietuvoje rastų, švedų ir Šiaurės karo palikimo – turi tik didieji šalies muziejai. Itin retos stambių nominalų platintos. Taigi 2 dalerių klipa, esanti Trakų istorijos muziejuje, yra vertingas eksponatas, turintis tiek numizmatinę tiek istorinę tiriamąją vertę.

Muziejininkas Saulius Zalys

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00–18.00. Išieginė-pirmadienis ir antradienis.

„VORUTOS“
KULTŪROS PRIEDAS
RYTŲ LIETUVAI

2008 08 23 Nr. 30 (38)

Lietuviškas baras

Pivašiūnų karūnos dvidešimtmetis

Kestutis PETKŪNAS, Trakai

Pivašiūnų šventoriaus vartai papuošti jubiliejiniais skaičiais 360 ir 20

Tūkstančiai maldininkų praėjusią savaitę suvažiavo į Žolinės atlaidus Pivašiūnuose. Pirmieji maldininkai, atvykę keletu valandų anksčiau, apžiūrino prekeivių siūlomas prekes. Čia galima buvo įsigyti šventųjų paveikslų, atvirukų, rožančių, verbų, knygų ir kitų religinių relikvijų, taip pat ir pyragų, įvairių saldumynų, duonos gaminių.

Kaskart žmonių vis daugėjo, kol bažnyčia, šventorius ir visos prieigos iki bažnyčios buvo užtvindytos maldininkų minios. Naujai atėjusieji pasuko į šalia bažnyčios esančias kapines ir įsikūrė prie paminklų. Vaizdas buvo įspūdingas, atrodo, tarsi, palaidotieji prisikėlė iš numirusiųjų ir, stovėdami prie kapų, ramiai klausėsi mišių.

Šiais metais atlaidai Pivašiūnuose – jubiliejiniai, sukako dvidešimt metų, kai kardinolas Vincentas Sladkevičius Švč. Mergelės Marijos paveikslą vainikavo popiežiaus Jono Pauliaus II palaimintomis karūnomis. Paveikslui buvo suteiktas Nuliūdusiųjų Paguodos titulas.

Pivašiūnų Dievo Motinos Marijos paveikslas garsėja stebuklinga galia. Stebuklingi sergančiųjų išgyjimai liudija apie paveikslą gydomąją galią, todėl į atlaidus atkeliauja nemažai maldininkų, turinčių fizinę negalią ir laukiančių Dievo malonės.

Pamaldas, skirtas Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų dienai, aukojo Kauno

arkivyskupas metropolitas Sigitas Tamkevičius. Arkivyskupas, kreipdamasis į maldininkus, kvietė visuomet būti Gėrio pusėje, ragino gerbti moteris, kurias, pasak S. Tamkevičiaus, dažnai išnaudojamos, žeminamos, vertinamos pagal seksualumą.

Apie porą valandų trukusios pamaldos praėjo ramiai ir gražiai, net gamta buvo palanki šiai nuostabiai šventei: nei lijo, nei vargino kaitri saulė. Po pamaldų minia maldininkų nuvilnijo link bažnytkaimio centro. Žmonių upė ilgokai vinguriavo pro kapines, kol išsiskirstė.

Atlaidai Pivašiūnuose tęsiasi iki šio penktadienio. Pamaldos buvo aukojamos už Lietuvos žemdirbius, Rožinio maldos mylėtojus, parapijas, šeimas, šeimos centrų darbuotojus, ligonius, „Caritas“ darbuotojus, už dvasininkus ir vienuolius, vaikus ir jaunimą, jaunimo centrų darbuotojus.

Atlaidai Pivašiūnuose baigsis pamaldomis, kurios bus aukojamos penktadienį (rugpjūčio 22d. 12 val.). Vyks Švč. M. Marijos Karalienės minėjimas, bus dėkojama už patirtas malones, meldžiamasi už tikybos mokytojus ir visus pedagogus, Katechetikos centrų darbuotojus. Patarnaus Elektrėnų kunigai (Elektrėnų dekanato diena).

Autoriaus nuotr.

„Vorutos“ 2008 m. Vorutos išleistas atvirukas

Pivašiūnų bažnyčia buvo apgulta maldininkų

Vilniaus dienoraštis

(1915.XII.26 – 1919.XI.26)

Kun. Pranas BIELIAUSKAS

Tęsinys. Pradžia Nr. 23 2007

Štai ji, iššokusi per tvorą, pavirto į juodą kudlotą šunį. Jis puola mane. Aš jį veju šalin, rėkiu, neliesk manęs. „Ne, – atsako jis, – aš tik skverno kampa įdrėksiu ir bėgsiu toliau“.

O širdyje vis neramu, baimė: kas bus, kas bus, bus. Kaip beaiškinčiau jai, ji vis nerimsta, bauginasi. Aš jai sakau: „Juk Dievas–Žmogus nekalčiausias pirmas perėjo erškėčiais ir spygliais nuklotu keliu. Iš baimės Jo silpnas kūnas drebėjo, nuo Jo švento veido kruvinas prakaitas liejosi žemėn. Tarė: „Būk valia tavo. Troškau, kad ir dar daugiau kentėti ir gyvybę savo padėti, kad tik žmonės būtų geri ir iš nuodėmės išlaisvinti“. Tais bus – pragaras arba dangus.

Kovo 18 diena. 6 val. katedroje sužinojau, kad bolševikai darė kratą J. E. vyskupo J. Matulevičiaus ir prelato A. Savickio butuose.

Kovo 19 diena. Kobiako įsakymų nuėjau į komendatūrą. Daugiau kaip pusantro šimto žmonių laukia komisaro pavaduotojo. Jis mieste, dar neatėjęs. Pasirodęs raštinėje 10 minučių vėl bėga į miestą. Pastebėjęs mane, pakvietė eiti su juo. Ejome Tarybos „rūsių“ link. Tikrai pamaniau, kad mane veda į rūsi. „Proszę księdza, – sako jis, – ksiądz mieszka za Katedrą, a więc nie po drodze. Proszę obosty przyjąć, a 5 rubli oddam drugim razem“ . Aš jam padėkoju ir laisvas einu namo.

Iš Rūdiškių atvažiuo mokytoja Cirtautaitė ir kunigo brolis Žemaitis. Jie jau neturi kuo vaikučius maitinti.

Katedroje J. E. J. Matulevičius laiko sumą. Prelatas K. Baika sako pamokslą.

Žebrauskaitė, M. Marcišauskaitė, Felia Krygerytė, A. Mikaila, mano tarnaitė 3 val. po pietų nuėjome lankyti kalinių. Lankymas buvo toks nueidavome už Lukiškių kalėjimo į vieno grytelninko daržą. Iš kur gerai matėsi mūsų kalinių langelis. Čia atėjo ir Žukauskaitė su kuopa prieglaudos vaikų. Štai kalėjimo langelyje pasirodė dvi baltos nosinės, – tai kun. P. Dogelio ir J. Vailokaičio. Mūsų širdys suvirpėjo. Vieni rėkė „valio“, kiti norėjo tautos himną užtraukti, tik susilaikė vien dėl to, kad gavėnia. Vaikų kepurės kilo aukštyn, mergaitės mufta net ant stogo užkrito, berniukas medin įlipo. Aš vaiką sugriebęs kėliau aukštyn kaip lengvą kepuraitę. Visų akys įbėstos į vieną tašką. Šiuo vizitu visi buvome patenkinti. Matėme juos. Jie gyvi..!

Areštuotas dvarponis Meištavičius. Iš jo paėmė 10000 rub. procentinių lapų.

Kostas Daunoras, B. Girienė ir Sidzikauskienė nuėjo pas V. Kapsuką prašyti leidimo išvažiuoti į Kauną. Ponios leidimą gavo, Daunorui atsakyta neigiamai. Iš V. Kapsuko kalbų atrodė, kad jis nori praveisti jaunimo

mobilizaciją. Daunoras nusprendė bėgti slapta į Kauną ir stoti į Lietuvos kariuomenę.

Su poniomis nuvažiavo net iki Žaslių. Čia atsiskyręs nuo jų nakčia žmonių nurodytais takais, per miškus ir šlapokšnius išbridęs ryte pasiekė vokiečių postą. Gavęs jų leidimą, iš Kaišiadorių traukiniu nuvyko į Kauną. Traukiniu važiuodamas užsnūdo. Sapnavo mane sėdintį Komitete, o virš mano galvos matė išskėstus ilgus grobuoniškų rankų pirštus, kaip A. Žmuidzinavičiaus paveiksle „Susigrauzimas“. Kaune jis įstojo į Lietuvos kariuomenę ir jau balandžio 14 dieną man atsiuntė savo fotografiją kariška uniforma.

„Mylimas kunige! – rašo jis. – Daug neturiu ką parašyti, nors daug įvairių naujienų yra, bet apie svarbiausias, manau, Jūs turite tikslesnių žinių nei aš. Mat dabar, būdamas kareivis, jokioj politikoj ir jokiuose susirinkimuose nedalyvauju, todėl esu visai nekompetentiškas. Mūsų būklė nebloga. Mums kariuomenės ir visuomenės dalykais padeda Amerika. Mūsų didžiūnai kalba nuolatos, kad netrukus žygiuosime savo sostinėn. Būtų labai gerai. Tuomet ir Jūsų vargai sumažėtų ir bendromis jėgomis daugiau nuveiktume. Linkiu Jums ištvermės ir sveikatos. Perduok visiems geradariams širdingus linkėjimus nuo Vytauto kalno ir Nemuno krantų. Jūsų Sekretorius“.

Kovo 20 diena. J. E. vysk. J. Matulevičius gavo iš bolševikų raštą, įsakantį vyskupui persikelti į trečią aukštą, kuriame nėra baldų ir dėl malkų stokos nešildomas. Vyskupas kreipėsi raštu į V. Kapsuką, prašydamas atšaukti šį potvarkį. Pasekmės buvo tokios vyskupas liko vietoje, o davusieji įsakymą turėjo per savo delegatą atsiprašyti vysk. J. Matulevičiaus, bet, dar nušalinti nuo užimamų pareigų.

Kovo 21 diena. Vilnių apskriejo žinia, kad Kaune yra atvažiavusi iš Amerikos maitinimo komisija, kuri netrukus žada atvežti gyventojams maisto produktų. Kita komisija atvyko sienų nustatyti. Tik su lenkais susitarimo nėra. Porą mėnesių pasidarbavusi bolševikų valdžia susekė Vilniuje lenkų karinę organizaciją. Sutupdyti į kalėjimą. Nors jų kaip žmonių gaila, tačiau jei apkarpys endekų kraštutinį šovinizmą, šio krašto gyventojams tai išeis į naudą.

Centro komitete 5 raudonarmiečiai darė kratą. Kai jie įsiveržė į Komitetą su durtuvais, mane išgąstis tiesiog apkvaidino. Pakišo man raštą, kurį tik trečią kartą skaitydamas supratau. Apžiūrėję kambarius, kai kuriuos raštus ir neradę nieko įtartino, išėjo. Tik sargo kambaryje radę vieną mūsų auklėtinį be dokumentų išsivedė į nuovadą. Klausinėjo, ar turime rašomųjų mašinėlių, ar darome slapтус posėdžius, kas atvažiuoja iš Kauno ir t.t.

Praėjusią naktį piktadariai apvogė kun. V. Jezukevičiaus prieglaudą (Šv. Mikalojaus, Objazdova g. 1). Išnešė 4 paltis lašinių, maišą miltų, pusantro pūdo įvairių sėklų, 11 vištų, du kumpius, vedėjos drabužius ir apie 150 vienietų vaikų paklodžių, marškinėlių.

Mirė Didžiosios prieglaudos tarnaitė a. a. Saliomėja Drevinskaitė, tretininkė.

Kovo 24 diena. Antrą kartą apvogtas Vilniaus skyrius. Įtariamas sargas Stanislovas Kulda; tiesa, jis už rankos nepagautas, tačiau jo pareiga buvo saugoti butą.

M. Žukauskaitė atsisako likti prieglaudos vedėja. O Žebrauskaitė taip pat nori išvykti ar į tėviškę, ar į Kauną.

Vilniaus skyriaus žmonių šelpimas jau nutrauktas. Pašalpas dalins pati miesto savivaldybė. Sako, ir F. Krygerytę paims pas save tarnauti. Visų kitų draugijų veikla sustabdyta.

Kunigas N. Raštutis per Centro komiteto posėdį pranešė, kad jis grįžta iš Orienburgo su vaikų prieglauda. Grįžta iš viso 107 as. Nutarta įkurdinti Trinapolyje.

Vienas, be kun. P. Dogelio, klausiau Didžiojoje prieglaudoje vaikų išpažinties.

Kovo 25 diena. Šiandien Liaudies sąjungos veiklos metinės sukaktuvės. Tos sąjungos vadas kun. J. Vailokaitis sėdi Lukiškių kalėjime. Jo ir jo organizuotos sąjungos intencija atlaikiau Aušros Vartų koplyčioje šv. mišias. Tribalsis mergaičių choras, vadovaujamas Sduikio, jaudinančiai ir gražiai pagiedojo iš J. Naujallio giesmyno. Jei būčiau galėjęs pasislėpti kur kampelyje, būčiau apsisverkęs. Juk meldžiamės, laukiame laisvės ir laimės. Norime susivienyti su mūsų atskirtais broliais, seserimis, tėvais. Pamoksle apie Jėzų Kristų nurodžiau meilės požymius: 1) būti su mylimu; 2) dėl meilės kentėti lengviau ir 3) visuomet pasilikti su mylimu. Jėzus tai įvykdė pasilikdamas Švč. Sakramente. Metinėje sąjungos sukaktyje teisšipildo mūsų troškimai.

O. Žebrauskaitė apsigyveno Didžiojoje prieglaudoje. Su kun. K. Čibiru nuėjome pas į ją įkurtuves. Atsirado ką užkasti ir išgerti. Jokių ypatingesnių naujienų šiandien nėra. Šalčio 5°.

Kovo 26 diena. Kaip apie tikrą faktą kalbama, kad į Vilnių atvyko vokiečiai. Kokiu tikslu? Vieni sako, kad vokiečiai atvyko perimti iš bolševikų Vilnių. Kiti, kad 300 vokiečių „Spartakų“ iš baltosios perbėgo į raudonąją gvardiją. Treti pasikeisti belaisviais su bolševikais. Kas tiesa – niekas nežino.

Kovo 27 diena. Darbavausi Vilniaus skyriuje, skalbykloje, Zitiečių virtuvėje, koop. „Laimė“, Centro komitete. Aplankiau sergančią M. Marcišauskaitę, B. Girienę kalinių reikalais. Vėliausiai su kun. J. Skruodžiu nuėjau pas dr. V. Nagevičių į svečius.

Kovo 28 diena. 6 val. – katedroje, 7 val. Žukauskų intencija laikau Aušros Vartuose mišias. Pranui Žukauskui daviau iš sandėlio kailinius, kad persirengęs sodiečiu galėtų pabėgti į Kauną.

Viena žydė pasakojo, kad areštuos šiąnakt bolševikai 10 kunigų. Vėl baimė.

Kovo 29 diena. Lietuvių nuotaika bloga. Šiaurėje nuo Panevėžio lietuvių, bolševikų frontas.

Kovo 30 diena. „Komuniste“ paskelbta apie Bažnyčios atskyrimą nuo Valstybės, taip pat tikybos pamokų apie pašalinimą iš mokyklų. Pasirašė V. Kapsukas, J. Leščinskis ir K. Požėla.

Kovo 31 diena. Penki vilkai – pilni laukai. Rytą sutikau kun. V. Jezukevičių ir A. Stulginskį blogiausios nuotaikos. Visa yra žuvę. Nieko gero nesitikėk!

Vakare kita nuotaika: Zarasai baltagvardiečių užimti; palei Dūkštą eina mūšiai. Jau bolševikus stumia. Bus laisvė ir duonos! Man atrodo, kad raudonarmiečiai vis dar tebestovi prie Aukštadvario, Stakliškių ir Daugų. Dirbti reikia dvigubai daugiau.

Mirė skyriaus kurjeris Stasys Kulda. Jį įtarėme apvogusį skyriaus butą. Vėliau paaiškėjo, kad vagis yra tų namų prižiūrėtojas žydas. Turėjo visų butų raktus. Be to, jis apvogė ir skyriuje gyvenusį A. Stulginskį ir F. Kiršą. S. Kuldą paguldė šiltinė, o plaučių uždegimas numarino. Palaidojau šv. Petro ir Povilo kapinėse. Jo kūną į kapus vyrai nunešė, nes dėl rekvizicijų arklių nebuvo galima gauti. Visi arklius nuo vokiečių slėpė. Keturiems vyrams už nešimą karsto užmokėta po 25 rub. Už karstą 45 rub. Jo žmona guli ligoninėje.

Balandžio 1 diena. Tie patys kasdieniai darbai.

Vyskupo tarną Joną Varžaitį bolševikai gatvėje areštavo ir nepaleido. Ar čia jų tokia mobilizacija, ar čia Vladislovas prie to prisidėjo. O prisidėjo šitaip: J. E. vyskupo svetainėje be jos sutikimo buvo apsigyvenusios trys bolševikės. Jų jokia būdu nebuvo galima iš tenai iškrapstyti. Vladislavas – lenkas, puskvailis žmogus. Jis nešė žydams ir kitiems kibirais vandenį; laužė ledus kiemuose ir gatvėje kaip samdiny; nakvojo ir žiemą

kur nors sandėlyje. Tik rytais, kai katedros zakristijoje kūrendavosi krosnis, jis ateidavo sušilti. Apdriskęs; galvos ir barzdos plaukai nežinia kada kirpti ir šukuoti. Balsą turėjo gerą, tai mėgdavo bažnyčiose giedoti ir... gadinti. Kartą norėjau jį giedantį išpėti, kad netrukdytų žmonėms ramiai, giedoti. Jis taip piktai į mane pažvelgė ir suniurnėjo, kad turėjau nuo jo nešdintis. Vladislovas sužinojęs apie pas vyskupą J. Matulevičių apsigyvenusias tris komisaršas ir jį skriaudžiančias, nuėjo į vyskupo butą su geležiniu virbu ir taip smarkiai jas puolė, kad jos persigando kaip baisiausio žvėries. Nors bolševikų fiziškai Vladislovas nepalietė, tačiau jo pašėlusęs iniršis ir baisi veido išraiška joms pakankamai parodė, kad reikia iš čia nešdintis kuo greičiausiai. Po poros dienų jų jau nebuvo.

Balandžio 2 diena. Prie atgautos Šv. Kazimiero bažnyčios susikūrusi lenkų „Liga Robotnicza“ pradėjo veiklą. Nori atimti iš Centro komiteto Trinapolį. Parašėme bolševikiškai valdžiai protestą. Šiuo reikalu mums padės gintis kun. N. Raštutis.

Suvedžiau „Laimės“ kasą, aplankiau ligonę M. Marcišauskaitę ir dr. J. Basanavičių, kuris persišaldęs serga; Šv. Kazimiero knygyno vedėją Žukauskienę. Pastarąją bolševikai nubaudė 500 rub. dėl knygyno neregistravimo ir kitų galų.

Padariau skalbyklos kovo mėnesio kasos ataskaitą.

Buvau pas Povilą Bialomeiskį. Norėjau, kad šis išleistų Zigimą Spiečių, batsiuvį, į Trinopolį vaikus avalyne aprūpinti. Neišleido. Man buvo pikta, kad lietuvius lietuviams nepadedą.

„Zvezda“ skelbia, kad Gomelyje petliūrininkai padarė pogromus. Daug žydu nukentėjo.

Vyrai iš Vilniaus bėga: vieni į Kauną, kiti į Varšuvą. Bolševikai sako: „Mes juos ir tenai rasime“. Žiūrėsime, kas ką nurungs.

Balandžio 3 diena. Šiąnakt sapnavau, kad šalia bažnyčios stovi pasviręs aukštas bokštas. Mano akyse jis griuvo ir sudužo. Jo vietoje pasirodė graži jauna mergaitė, kuri tuoj virto į augalotą, aukštą, gražų, žydintį lapotą medį. Tikiu, kad bolševizmas mūsų krašte žlugs ir subyrės, o Lietuva jauna ir graži pražydės.

8 val. virš Vilniaus pasirodė aeroplanas ir mėtė atsišaukimus. Jam grįžtant pro Trakus į Kauną bolševikai jį apšaudė. Atsimokėdamas jis metė keletą bombų, kurios, deja, pataikė į patį Trakų ežerą.

Vokiečiai atseit palei Kaišiadorius pradėję ofenzyvą prieš bolševikus, kurie nori greičiau užimti Kauną.

Šv. Kazimiero draugijos knygyną bolševikai nori visiškai užgrobti.

Palei Panevėžį prieš bolševikus eina visa Lietuvos kariuomenės divizija. Vėl atgauname viltį sulaukti savųjų.

Sūrio svaras – 25 rub. lašinių – 110 rub.

Balandžio 4 diena. Nuo balandžio pirmos dienos pedagoginių kursų direktorius Juozas Kairiūkštis atleistas iš pareigų. Jo vietą užėmė lietuvis grįžęs iš Rusijos M. Vasiliauskis. Šis pirmą kartą apsilankęs kursuose pranešė mokiniams, jog tikybos mokslas iš mokyklos pašalinamas kaip nereikalingas dalykas. Mokykla dabar pradės veikti naujais pagrindais. Bus mokoma lenkų kalbos. Mokiniai (ės) prieš tokią jo įvedamą tvarką protestavo ir paskelbė streiką. Vasiliauskis, žadėdamas jiems duoti duonos ir drabužių, kvietė visus pasilikti mokykloje. Be to, dar pasakė, kad jis mokinių padedamas suseks kurstytojus, juos nubaus ir vis dėlto mokslą įstatys į tinkamas vėžes.

Mokytojai savo posėdyje nutarė parašyti raštą Komisariatui dėl netaktiško Vasiliausko elgesio griaunant mokyklą pačioje metų pabaigoje; kad jis nepedagogiškai pasielgė su mokiniais, duona juos masindamas pasilikti mokykloje, kad atėjęs į lietuvišką mokyklą lietuvis prakalbo rusiškai pagaliau, kad mokytojai patys iš savų renka direktorių.

Dėl maisto stokos stipresni gyventojai mano bėgti į sodžių, silpnesni – į Rasas.

Algirdo kapas – nauja atminties vieta

Tomas BARANAUSKAS, Vilnius

Neseniai plačiai nuskambėjo žinia apie archeologo Vykinto Vaitkevičiaus atradimą. Tyrinėtojai pavyko patikslinti vietą, kurioje pagal pagoniškus papročius buvo iškilmingai sudegintas Algirdas. Paaiškėjo, kad ta vieta yra Širvintų rajono Jauniūnų seniūnijoje, maždaug dabartinio Gudulinės kaimo ribose, o pačio Algirdo kapo reikėtų ieškoti gretimose Turlojiškių kaimo pilkapiuose, išsidėsčiusiuose miškelyje prie Variekos ežero.

Ką apie Algirdo laidotuves rašė Jonas Dlugošas?

Iki šiol apie Algirdo palaidojimo vietą buvo žinoma tik tiek, kiek užrašė XV amžiaus lenkų kronikininkas Jonas Dlugošas, pasakodamas apie mirusiųjų deginimo paprotį Lietuvoje: „Nors Lietuvoje buvo daug girių ir miškų, tačiau lietuviai turėjo ir ypatingų miškų, o ten kai kurios sodybos, namai ir šeimos turėjo tam tikrus židinius, kuriuose buvo įprasta deginti mirusiųjų kūnus. O degindami pridėdavo prie palaikų tai, kas buvę jam gyvenant reikalingiausia, būtent žirgą, jautį, karvę, krėsą, ginklų, drabužių, diržą, grandinę, žiedą, ir kartu su kūnu, nors tai būtų buvę ir iš aukso ar sidabro, sudegindavo. Pagal tokį paprotį ir Gedimino sūnus Algirdas, Lietuvos didysis kunigaikštis, Lenkijos karaliaus Vladislovo tėvas, kuris pagoniškoj klaidatikystėje likimo užklyptas žuvo Kukovaičio miške, netoli Maišiagalos pilies ir gyvenvietės, buvo sudegintas kartu su puikiausiu žirgu, uždegtu perlais ir brangakmeniais атаusta gūnia, apvilktas aukso apvadais žeriniu purpuriniu drabužiu, paausuoju sidabro diržu perjuostu apsiaustu.“

Nauji duomenys

Vykintas Vaitkevičius surado dokumentų, leidžiančių patikslinti, kur buvo Jono Dlugošo minimas Kukovaičio miškas. 1560 m. dokumente Kukovaitis minimas kaip valstybinio Mešliukų kaimo užsienis, kurį valdovas atidavė Vilniaus vyskupui Valerijonui Protasevičiui. Tai buvo 27 margų (apie 19 ha) miško ir prastos šienaujamos žemės plotas. Kukovaitis šaltiniuose minimas iki XVIII a. pabaigos. 1775 m. minimas Askierkai priklausantis Kukovaičio palivarkas (Folwark Kukaweytis), vėliau – Kukovaičio vienkiemis (zaścianek Kukowajtyś). Iki šių dienų išlikęs Mešliukų kaimas – pietinis Gudulinės kaimynas, leidžia Kukovaičio vietovardį susieti su Gudulinės kaimo laukais.

Gudulinėje galėjo būti Algirdo sudeginimo,

Algirdo mirties metinių minėjimas Gudulinėje, prie Maišiagalos

mo, o šalia esančiame Turlojiškių pilkapyne – jo palaidojimo vieta. Lauke į šiaurę nuo Turlojiškių pilkapių atsitiktinai rasta XIV a. II pusės ar XV a. pradžios žalvarinė segė rodo, kad čia galėjo būti laidojama kaip tik Algirdo laikais.

Kodėl ne Šventaragio slėnyje?

Kodėl Algirdas nepalaidotas Vilniuje, Šventaragio slėnyje, kur, kaip sako Lietuvos metraščiai, buvo laidojami visi Lietuvos valdovai? 1377 m. vasario 6 d. kryžiuočiai pirmą kartą surengė rimtą Vilniaus puolimą ir sudegino pusę miesto.

1377 m. gegužę, kai mirė Algirdas, Vilniuje dar tebevyko atstatymo darbai. Tai patvirtina naujausi archeologiniai tyrinėjimai. Tyrinėjant Vilniaus žemutinės pilies teritorijoje išlikusius medinius grindinius, paaiškėjo, kad juos galima tiksliai datuoti, naudojant dendrochronologinį metodą – pagal medžių rieves (įvairiais metais užauga nevienodo storio medžių rievės, o tai leidžia sudaryti skalę, kuri parodytų, kuriais metais kuri rievė susiformavo – paskutinė rievė rodo medžio nukirtimo datą). Vienas iš grindinių datuotas itin tiksliai – kai kurie jam skirti medžiai buvo nukirsti vos prasidėjus 1377 m. augimo sezonui, tai yra gegužės mėnesį. Šio grindinio

paklojimas, aišku, susijęs su platesniais statybos darbais Vilniuje, vykusiais likviduojant 1377 m. vasario mėnesio kryžiuočių antpuolio pasekmes.

Matyt ta aplinkybė, kad Vilnius tebebuvo neatstatytas, ir lėmė tai, kad Algirdo laidotuves surengtos ne Šventaragio, o Kukovaičio šventvietėje.

Dar vienas Kukovaitis

Reikia pastebėti, kad XVI a. Lietuvos metraščiai žino ir kitą Kukovaičio vardu vadinamą šventą miškelį, kuris buvo prie Šventosios upės, netoli Deltuvos ir Ukmergės. Čia, ant vieno kalno, legendinis kunigaikštis Utenis pastatęs savo mirusiam tėvui Kukovaičiui medinį stabą. Stabui supuvus, žmonės garbinę ten išaugusį mišką ir vadinę jį Kukovaičio vardu.

Tarp abiejų Kukovaičio miškelio gali būti ryšys, juo labiau, kad abu siejami su kunigaikščių atminimo vietomis. V. Vaitkevičius mano, kad Kukovaitis (jo manymu – Kukaveitis) yra tam tikro šventviečių tipo pavadinimas, ir čia turime dvi panašias šventvietes. Tačiau neatmestina ir mintis, kad abu Kukovaičio miškeliai atsirado iš kažkada buvusio didesnio Kukovaičio miško, kuris skyrė

Deltuvos (su centru Ukmergėje) ir Neries (su centru Kernavėje) žemes. XIV a. II pusėje šis, spėjamas didysis Kukovaičio miškas, greičiausiai nebeegzistavo.

Tad V. Vaitkevičiaus atradimas kelia naujus klausimus ir atveria kelius naujiems ieškojimams. Ypač intriguojanti perspektyva būtų Turlojiškių pilkapyne ir jo aplinkos archeologiniai tyrinėjimai – juk čia yra galimybė surasti paties Algirdo kapą!

Ar išsaugosime istorijos paveldą?

Gaila, kad bemaž tuo pačiu metu, kai buvo atrasta Algirdo palaidojimo vieta, Turlojiškių pilkapyne ėmė garsinti ir žemgrobų godumas – į Variekos ežero pakrantes nusitaikė Artūro Paulausko bendražygis Valerijus Tretjakovas, kuris 2002 m. įvairių machinacijų dėka tapo visos 20 hektarų ploto giraitės apie Variekos ežerą savininku, o vėliau dalį jos (5,5 ha) pardavė A. Paulausko uošvei Aksenijai Stankevič. Pastaroji ir kiti šios žemės savininkai užsimanė čia pasistatyti namus. Nors archeologijos paminklų turėtų ginti įstatymas, tik visuomenės aktyvumo dėka šią aferą pavyko sustabdyti.

Jeigu mes neišsaugosime ir neišprasminsime šio unikalaus paveldo, kaltinti galėsime tik patys save. Kaip sakoma, žuvis pūva nuo galvos, tačiau tai neturėtų tapti lengvu pasiteisinimu „uodegai“, t. y. mums visiems. Juk nuo mūsų – visuomenės – balso taip pat gali ir turi priklausyti priimami sprendimai.

Algirdo mirties metinių minėjimas

Siekiant įprasminėti Algirdo mirties vietą Širvintų krašto žmonių sąmonėje šių metų gegužės 30 d. su Lietuvai pagražinti draugijos pagalba buvo suorganizuotas Algirdo minėjimas Širvintų kultūros centre. Minėjime dalyvavo šių eilučių autorius ir Kukovaičio šventvietės atradėjas Vykintas Vaitkevičius. Įvyko trumpa diskusija dėl Kukovaičio šventvietės ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo atminimo įamžinimo Gudulinėje, kurioje dalyvavęs Širvintų rajono vicemeras Alfredas Astikas pažadėjo, kad savivaldybė pasirūpins, jog Algirdo atminties vieta būtų apsaugota nuo ūkinės veiklos ir deramai pažymėta.

Antroji minėjimo dalis įvyko Gudulinės šventvietėje. Ten buvo padėtos gėlės, uždegta atminimo ugnis, skambėjo folklorinio ansamblio „Varangė“ dainos. Tikėkimės, kad Algirdo mirties metinių minėjimas taps gražia Širvintų krašto tradicija.

Prahos pavasariui

ročnik I.
27. června 1968
číslo
18
Literární noviny
ročnik XVII. č. 18
cena 1.20 Kčs

DVA TISÍCE SLOV

Nejdřív ohrozila život našeho národa válka. Pak přišly další špatné časy a události, které ohrožily jeho duševní zdraví a charakter. S nadějí přijela vítězná armáda program socialismu. Jeho řízení se však dostalo do rukou nepravým lidem. Nevadilo by tolik, že neměli dost státních zkušeností, věcných znalostí, všelike velikou důvěru lidí, postupně ji vyměňovali za úřady, až je dostala všechna a nic jiného už neměla. Musíme to tak říci a vědět to i ti komunisté mezi námi, jejichž zklamání nad výsledky je tak velké jako zklamání ostatních. Chybou naší vlády změnila stranu z politické strany a ideového svazku v mocenskou organizaci.

**KTERÉ PATŘÍ
DĚLNÍKŮM,
ZEMĚDĚLCŮM,
ÚŘEDNÍKŮM,
VĚDCŮM.**

„Lietuva ir Čekija“ redaktoriaus ir leidėjo Petro Algio Mikšos išleisto atviruko, skirto „Prahos pavasario 40-mečiui“, faksimilė. Josefo Koudelkos nuotraukose – rusų okupacijos pirmosios savaitės (1968 08 21 – 27) – Prahoje vaizdai. Atviruko dailininkas Karolis Zovė

Dubingių piliavietėje nauji atradimai

Monika VIRVIČIŪTĖ-RYBELIENĖ, Molėtai

Dubingių piliavietės archeologiniai kasinėjimai kasmet atskleidžia vis naujų ir įdomesnių faktų apie kadaise Lietuvos didiesiems kunigaikščiams bei didikams Radviloms priklausiusiuose rūmuose vykusį gyvenimą. Šiemet, tyrimų darbams besibaigiant, lankmės Dubingių piliavietėje, kur archeologai Albinas Kuncevičius, Rimvydas Laužikas, Daina Stankevičiūtė ir Ramūnas Šmigelskas mus supažindino su nuveiktais darbais, radiniais ir jų svarba. Daugiausia dėmesio skirta Radvilų rūmams atkasti. Archeologinių tyrimų duomenys čia labai svarbūs, nes iki pat XVI a. rašytinės medžiagos apie Dubingių kraštą nėra daug. Tai dažniausiai tik paminėjimai. Štai Kryžiuočių ordino metraštininkai Dubingių žemę 1334 m., 1373 m., 1375 m. mini, kaip siaubiamą ir niokojamą kraštą. Iš istorinių šaltinių žinome, kad Dubingiuose apie 1412 m. – 1413 m. Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas pastatė pilį. Čia 1415 m. su Lenkijos karališkojo dvaro svita lankėsi Jogaila. Iš Dubingių Vytautas rašė laišką Kryžiuočių ordino magistrui. Vėliau, apie XVI a. pradžią, Dubingiai atiteko Radviloms. XVII a. piliavietėje statomi nauji rūmai, evangelikų reformatų bažnyčia ir klebonija. Skurdžiuose rašytiniuose šaltiniuose minima, kad rūmai buvo dviaukščiai, iš dviejų mūrinių pastatų su gonkeliu ir priemene. Abiejuose pastato aukštuose po du kambarius. Apatiniame aukšte krosnys iš paprastų, žalių koklių, viršuje – su kunigaikščių herbais. Krosnių kaminai nuvesti į virtuvės centrinių kaminių, išmūrytą virš čerpių stogo. Pastate buvo septyni stiklo langai. Po rūmais – 3 rūšiai. Tai buvo daboklė (turma) be langų, rūsys – sandėlis (piwnica) bei išdinė (skarbiec). Išdinės langai su geležiniais virbais ir geležinėmis langinėmis. Šalia rūmų stovėjo dar dviem aukštais aukštesnis bokštas bei pagalbiniai pastatai.

Šiais metais, archeologinių tyrimų metu, atkasamas visas rūmų perimetras. Kol kas sunku pasakyti, koks buvo bendras rūmų plotas, bet, manoma, kad apie 300 kvadratinį metrų. Viena pastato dalis yra maždaug XVII a., o kita – gerokai senesnė, galinti siekti net XV a., Vytauto laikus. Iš Barbaros Radvilaitės, gyvenusios Dubingiuose 1547 m., laiškų žinoma, kad tuo laiku įgriuvo vienas rūmų rūšys. Taip galėję įvykti dėl pastato senumo,

pradėjus plėstis jo sienoms. Archeologai atrado vieną pastato kampą, kurio sienos buvo tvirtintos specialiomis atramomis – kontraforsais. Svarstoma, ar tai tik ne tos pačios irstančios sienos, minimos Barbaros laiške? Abiejuose rūmų dalyse rasta neblogai išsilaikiusių grindų plytelių: mažesnių – gotikinių ir didesnių – XVII a. Grindų lygyje – XVII a. antros pusės varinių monetų: Jono Kazimiero šilingų. Rūmų prabangą liudija kasinėjimų metu rastų herbinių koklių su Lietuvos herbu – Vyčiu, Radvilų giminės herbu – Ereliu bei Žygimanto Augusto monograma liekanos. XV – XVI amžiuje krosnis buvo puošniausia interjero detalė, nes baldai būdavo pakankamai kuklūs. Kokliai su valstybės simboliais buvo naudojami tik ypatingas pareigas užimančių asmenų rūmuose. Taip pat atidengtas vienas krosnies pagrindas pirmame rūmų aukšte, bei dokumentuose minima virtuvės kamino vieta. Atkasti ir trijų rūšių viršaus fragmentai. Vieno jų skliauto dalis yra gražiai išlikusi. Maždaug XV a. rūmų išorėje atkastas tamsus kultūrinis sluoksnis. Iš šio sluoksnio taip pat turima įdomių radinių. Dar 2005 metais rastas arbaletas antgalis bei labai retas radinys visos Lietuvos archeologinėje medžiagoje – tekinto rago šachmatas. Tais laikais ši žaidimų mokėjo nedaugelis, tik žymiausi didikai. Šiemet radinių bankas pasipildė XV a. stiliumi – rašymo priemone ant vaškinių lentelių. Vytauto laikais oficialūs dokumentai buvo rašomi ant popieriaus arba pergamento, tačiau abi medžiagos labai brangios. Tad tiko tik švarraščiams. Tuo tarpu juodraščius rašydavo ant vaškuotų lentelių, kurios buvo daugkartinio naudojimo – sulygini vašką ir vėl rašyk.

Pasak archeologų, darbų dar nusimato ne vienai vasarai į priekį. Reikia išvalyti ir konservuoti rūsius, žinoma, kad šalia rūmų stovėjęs bokštas. Kažkur piliavietėje turi būti taip vadinamoji „ūkinė dalis“: svirnai, arklidė, daržinė, degtinės varykla ir pirtis su virtuve. Kažkur buvę plytų bei koklių gamybos vietos. Vis dar neaiški XIV a. pilies vieta. Tuo tarpu 2003 – 2007 metais archeologų ištirtinėtoje buvusioji piliavietės bažnyčių vietoje jau atliekami konservavimo darbai – specialiomis plytomis apmūrijami atidengti pamatai, kad neirtų, o kitais metais čia planuojama perlaidoti 2004 m. rastus kunigaikščių Radvilų palaikus.

Vieno iš trijų rūmuose buvusių rūšių fragmentas

Atidengtas krosnies pagrindas pirmame rūmų aukšte

Turistus pasitinka informacinę pažintinio Dubingių piliavietės tako lentą

Konservavimo darbai vykdomi bažnyčioje, kurioje kitais metais bus perlaidoti Radvilų palaikai

Istorinės legendos

Krivių pranašystės istorinėse legendose

Antanas KARMONAS, Ignalina

Antanas Navikas - archeologas, mokytojas, tremtinys

Lietuvių kalbos žodyne žodis „legenda“ aiškinamas taip: „Padavimas apie koki nors istorinį asmenį ar įvykį“ (1). O padavimas – tai liaudies pasakojimas apie įvykį, asmenį, vietą, gamtos objektą. Vyrauja nuomonė, kad kiekvienoje legendoje yra dalelytė tiesos.

Lietuviai buvo neraštingi. Kronikų nerašė. Tačiau prie šventųjų alkų žinyčiose buvo žmonės, „kuriojantys“ informacijos platinimą apie valdovų žygius, veiklą ir krašto istorinius įvykius. Savaip „suredaguodavo“ įvykių tekstus ir juos skleidavo kitiems, jaunimui. Tie labai glausti, žynių „apdoroti“ tekstai ŠR Lietuvos pakrašty vadinosi „sakymais“ (Gudijoje - „skazais“). Pateikiu „skazo“ pavyzdį, užrašytą Gudijoje 1958 m. Naručio ežero

apylinkėse esančiame Girinių kaime: „Žigary propanuli Mendogu bed, na tri semiorki let“. Šį užrašą komentuosiu vėliau. Panašių pavyzdžių yra pateikta kraštotyrinėje literatūroje (2). Tų tekstų formuluotė buvo griežta. Vyravo nuostata: jei pakeisi „sakymo“ žodžius – lydės netektys, ligos. Todėl buvo stengiamasi tiksliai, žodis žodin atkartoti perteikiamą tekstą. Tiesiog jį išmokti. Kaip užkalbėjimų formulę. Tam reikėjo laiko ir savitų sugebėjimų. Tradiciškai tie „metraštininkai“ buvo parenkami iš žynių luomo žmonių. Dažnoje istorinėje legendoje mistika siejama su žynių veikla. Apie tokios tradicijos buvimą galima daryti prielaidas analizuojant legendų tekstus. Ypač tuos, kuriuose minimos svarbios istorinės asmenybės ir mistiniai žynių pranašavimai, palinkėjimai ar grasinimai.

Pateikiu tokių legendų pavyzdžių.

1. Lietuvoje labiausiai išreklamuotas kunigaikščio Gedimino sapnas. Medžioklės metu, nakvodamas ant kalno, Neries ir Vilnelės santakoje, kunigaikštis sapnavęs staugiantį geležinį vilką. Sapną Krivis Lizdeika išaiškines taip: - Galingasis Kunigaikšti, per šį sapną dievai apreiškė Tau savo valią... Laukia Tavęs garbė ir galybė. Geležinis vilkas reiškia, kad toje vietoje turi būti pastatyta tvirta pilis...(3).

Ši legenda žinoma mažam ir dideliame. Krivio Lizdeikos pranašiški aiškinimai, atskleidžiant valdovo sapno prasmę, šimtmečius kuteno klausytojų ausis. Vėliau, sureikšminant pranašystes, net pasakojimas pavadintas „Vilniaus miesto įkūrimo legenda“. Minimas įvykis pasakotojų buvo siejamas su Lietuvos valdovu, davusiu pradžią šimtmetinei gediminaičių dinastijai. Jų rezidencija Vilnius tapo nuolatine galingos viduramžių valstybės

Latgaloje esanti Agluonos bažnyčia (Bazilika)

sostine. Su kunigaikščio Gedimino asmenybe tapatinami įvykiai legendoje plačiai pasklido ir giliai įsitvirtino liaudies atmintyje. Buvo įprasminami grožinės literatūros kūriniuose, mokyklinėse chrestomatijose. Gidų pasakojimai turistams apie žynio išpranašavimus aiškinant valdovo sapną, veikia ypač jaunus klausytojus, vizualiai stebinius aplink kalną išaugusi miestą. Tai sudvasina krivio Lizdeikos pranašysčių esmę.

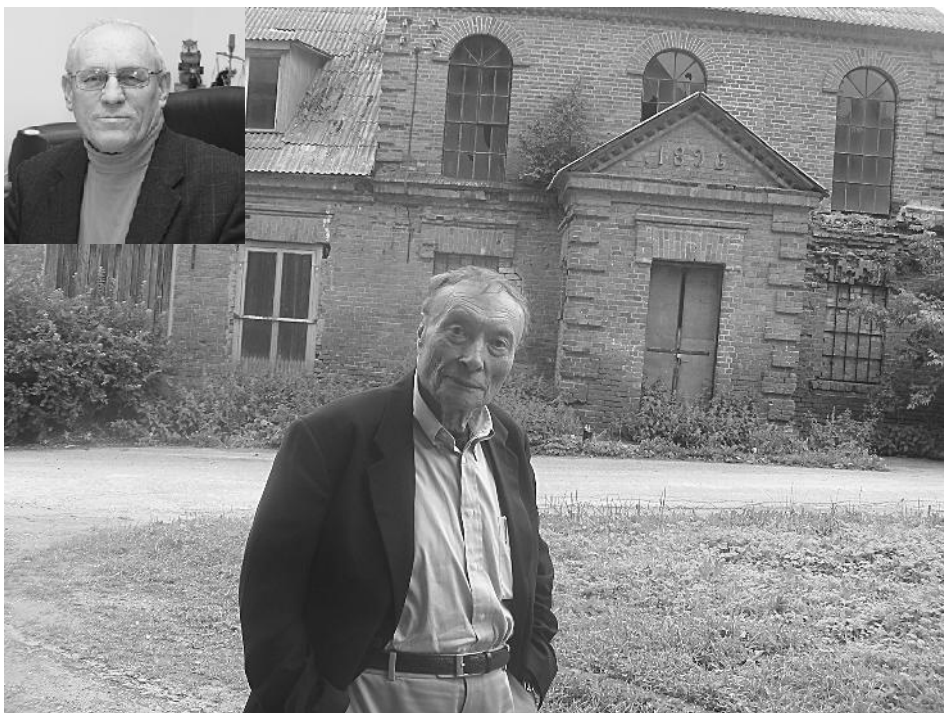
2. Antroji, meile alsuojanti vaidilutės Birutės pagrobimo legenda, populiarumu šalyje nusileidžia pirmajai. Tačiau ji labai populiari

vaidilutės gimtinėje, pajūryje. Tarpukariu buvo stiprus Birutės garbinimo kultas. Jos vardas buvo įprasminamas Palangos krašto gyventojų atmintyje, minimas vietovardžiuose, gatvių pavadinimuose. Primenu legendos turinį.

Gedimino sūnus, Didysis Lietuvos kunigaikštis Kęstutis, Palangoje, prie šventojo alko, sutiko dailią vaidilutę. Mergaitė, davusi skaistybės įžadus, kurstė šventąją ugnį. Valdovui patiko „šventoji“ Birutė... Ir visagalis didžiūnas prievarta ją pasisodino ant žirgo...

Tęsinys kitame numeryje

Sibiro tremtinio grafo Juozapo Tiškevičiaus turto Užutrakyje grąžinimas – Konstitucinio Teismo rankose...

Adv. Felikso Užpelkio, Palanga (Danos Buinickaitės nuotr.) ir jo kolegų pastongomis Sibiro tremtinio grafo Juozapo Tiškevičiaus turto Užutrakyje grąžinimas – Konstitucinio Teismo rankose... Juozo Vercinkevičiaus nuotr. grafas Juozapas Tiškevičius prie spirito varyklos nenaudojamo pastato

Negrąžinamas Užutrakio dvaras (prašymas pateiktas 1992 metais) grafų Tiškevičių palikuoniui, sukėlė abejonių tik Vyriausiajam administraciniam teismui, kuris sustabdė bylos teisminį nagrinėjimą ir kreipėsi į Konstitucinį teismą. „Trakų žemės“ redakcija paprašė Juozapo Tiškevičiaus bylos advokatą Feliksą Užpelkį trumpo komentaro.

„Vyriausiasis administracinis teismas

suprato, - sako advokatas Feliksas Užpelkis, jog Užutrakio dvaro pastatai vardijami netikraisiais vardais, kad šioje byloje atsakovai (LR Kultūros ministerija, Trakų istorinis nacionalinis parkas) sako daug netiesos ir kad toks netiesos sakymas negali išlikti istorijai. Štai iš dešimties pastatų penki, t.y. spirito varykla, spirito varyklos sandėlis, pastatas sandėlis (vežiminių), pastatas baras ir pastatas valgykla niekada nebuvo gyvenamosios patal-

Grafas Juozapas Tiškevičius Užutrakio dvaro antrame aukšte ieškojo kambario, kuriame jis gimė...

pos ir jos nepertvarkytos į negyvenamąsias ir dabar. Šie pastatai jau daug metų ne tik nenaudojami kultūros reikmėms, bet ir apskritai yra nenaudojami: apiešti, apaugę žole, krūmais ir medžiais, užkaltais arba atvirais langais ir durimis. Kiti keturi pastatai, t.y. keltininko namelis, sarginė ir du tarnų pastatai ir dabar tebėra gyvenami (berods 18 asmenų) ir nėra „...pertvarkyti į negyvenamąsias patalpas ir naudojami švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros, mokslo reikmėms bei globos namams“, ką leistų Nuosavybės atkūrimo įstatymas negrąžinti savininkui natūra, o Vyriausybės nutarimu būtų valstybės išperkami. Ir tik vienas pastatas - buvęs dvaro rūmai pagal Nekilnojamojo turto Registro įstatymą yra įvardytas kaip kultūros pastatas,

tačiau ir šis jau 17 metų nuo Nuosavybės grąžinimo įstatymo priėmimo nėra tiesiogiai dabar naudojamas kultūros reikmėms.

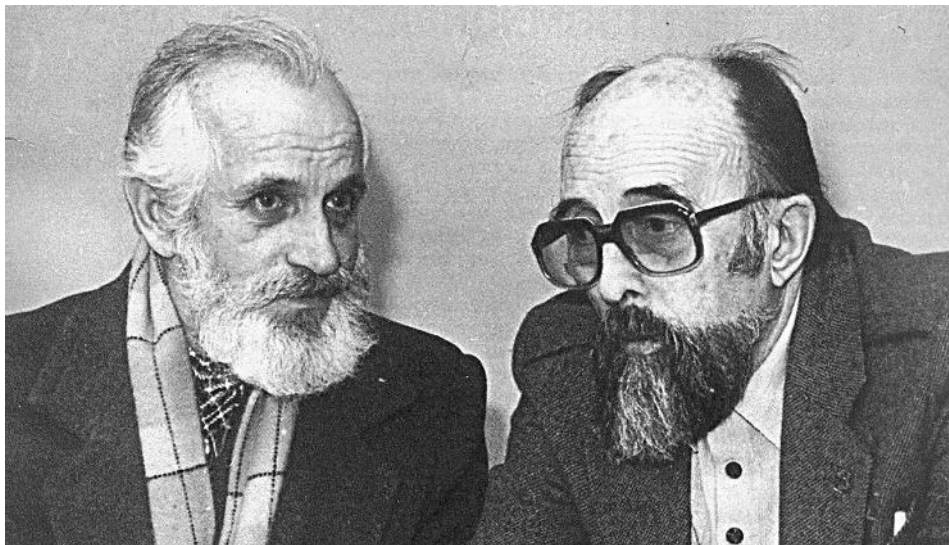
Tad Konstitucinis Teismas turės atsakyti, ar LR Vyriausybė, LR Kultūros ministerijos teikimu, gali taip interpretuoti Nuosavybės atkūrimo įstatymą ir Konstituciją ir negyvenamus, nenaudojamus pastatus priskirti kultūros objektams ir jų negrąžinti savininkui..

Plačiau apie Užutrakio dvaro sugrąžinimo tolesnį teisminį nagrinėjimą rašysime kituose laikraščio numeriuose.

„Trakų žemės“ inf.
Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Gudų kultūros draugijai – 20 metų!

Mgr. Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius

Jie stovėjo baltarusių Atgimimo ištakose Lietuvoje. GKD įkūrėjai Chvedar Niunka ir Liavon Luckievič

Su Lenkijos Respublikos Premjeru L. Mileru

III Baltijos baltarusių konferencijoje kalba Česlovas Juršėnas. Šalia jo sėdi Vytautas Landsbergis

Vilniuje paminėtas Baltarusių Liaudies Respublikos įkūrimo 79 –metis. Pirmoje eilėje iš dešinės: akademikas Anatoli Hryckievič, Zianon Pazniak, Andrius Kubilius

GKD nariai, kurių jau nėra
Jie gyveno dėl Baltarusijos
Dabar Amžinoji Baltarusija
miega ir sapnuoja sapnus
apie savo laisvąją Tėvynę

1. Liavon Luckievič
2. Levanid Karol
3. Kastus Šyšeja
4. Aliaksiej Aniščyk
5. Mikalaj Rulinski
6. Halina Wojcik
7. Uladzimir Kuzmienka
8. Henryk Astroŭski
9. Valiery Misiuk

1989 m. vasario mėn. Lietuvoje užregistruota Gudų kultūros draugija (GKD). Steigiamajame susirinkime pirmininku pasiūlytas ir išrinktas Chvedar Niunka, kuris šias pareigas saikingai vykdė iki šiol. Po 50 metų tylos, baltarusiai vėl susibūrė ir pradėjo skleisti žinias apie save ir savo istorišką kelią šiame regione. Pirmieji iš jų buvo: Chvedar Niunka, Liavon ir Jurka Luckievičiai, Kastus ir Leakadyja Šyšeja, Liavon Karol, Mikola Rulinski ir kiti. Jie stovėjo baltarusių Atgimimo ištakose Lietuvoje.

Jau 20 metų veikia Gudų kultūros draugija, kuriai atstovauja baltarusių tauta ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. XX amžiuje pasakojama apie baltarusius, jų problemas, apie šios tautos sunkų kelią.

Per nepilnus dvidešimt metų buvo pastatyti paminklai Rasų ir Liepkalnio kapinėse broliui Luckievičiui, poetui ir dramaturgui Franciškui Alechnovičiui, kun. Kazimierui Svajakui, poetui Albinui Stepovičiui, architektoriui Vitan Liavon – Dubeikauskui ir kitiems, iškabintos memorialinės lentos P. Skorinai, K. Kalinauskui, B. Taraškevičiui, J. Kupalai, V. Lastauskui, R. Širmai, P. Sergijevičiui, N. Arsienjevai, A. Stankevičiui, M. Hareckui...

Gudų kultūros draugija, kaip kultūrinė organizacija, aktyviai užsiima leidybine veikla. Išleista daugiau kaip 20 knygų. Kiekvienais metais draugija organizuoja pažintines keliones po Baltarusiją ir Lietuvą. Šios draugijos nariai jau aplankė istorines vietas, glaudžiai susijusias su žymių žmonių (F. Bahuševič, B. Taraškevič, Ul. Syrakomla, Ul. Karatkievič, Ul. Bykaū, L. Hienijuš) kūrybine veikla ir gyvenimu. Kielionių metu yra renkamas video ir foto archyvas.

Kiekvieną mėnesį GKD organizuoja susibūrimus, skirtus žymiausiems baltarusių veikėjams ir įvykiams. GKD pastoviai organizuoja piketus prie Rusijos ir Baltarusijos ambasadų, protestuoja prieš Rusijos imperijos politiką ir Baltarusijos totalitarinį režimą. GKD organizavo tris Baltijos baltarusių konferencijas.

Dėka GKD, Vilniuje atidaryta P. Skorinos

Susitikimas su baltarusių diaspora Clevelande (JAV)

Kuropatuose, vietose, kuriose ilsisi Stalino represijų aukos

vardu pavadinta vidurinė baltarusių mokykla. Vilniaus pedagoginiame universitete įkurta baltarusių katedra.

GDK pastoviai aplanko svečiai ne tik iš Lietuvos bei Baltarusijos, bet ir iš viso pasaulio. Čia pabuvojo:

- lietuvių politikai: R. Juknevičienė, V. Landsbergis, A. Kubilius, Č. Juršėnas...

- akademikai: R. Harecki, A. Hryckievič...

- baltarusių politikai: Z. Pazniak, S. Šuškievič, S. Šarecki...

- poetai ir rašytojai: V. Ipatava, H. Buraūkin, V. Bykaū, A. Astapienka, S. Adamovič...

- visuomenės veikėjai: A. Trusaū, U. Kolas M. Kupava...

- baltarusių diasparos veikėjai: L. Michaliuk, B. Rahulia, K. Akula, J. Stankievič, J. Vapa...

- religiniai veikėjai: tėvas A. Nadsan...

Ne viena kartą GKD nariai buvo Lietuvos seime, susitiko su politikais ne tik iš Lietuvos, bet ir iš kitų šalių (su Lenkijos Respublikos Premjeru L. Mileru). 2008 m. kovo 26 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus pasveikino GKD atstovus su Baltarusių Liaudies Respublikos įkūrimo 90 –mečiu.

Taip jau susiklostė, kad ir dabar Baltarusija nėra laisva ir šiuo meto jos valdžioje – rusiškas promaskvietiškas režimas, kuris naikina viską, kas baltarusiška: pėdsakus šitam pasaulyje, archaišką kalbą ir tūkstantmečio tradicijas. Bet GKD nenuleidžia rankų, siekia, kad Baltarusija būtų laisva ir demokratinė Europos šalis. Ateis laikas ir bus jos atgimimas, tikisi Gudų kultūros draugija Lietuvoje.

LKP (TSKP), Maskvos remiama, kovojo prieš Lietuvos nepriklausomybę

Dr. Juozas ČAPLIKAS, Vilnius

Sąjūdžio laikų manifestacijos šūkiai

Sąjūdžio laikų manifestacijos šūkiai

1988 metais, o ypač 1889 metų eigoje Lietuvoje pastoviai lankėsi TSKP CK darbuotojai, stebėdami Lietuvoje vykstančius politinio ir visuomeninio gyvenimo procesus, zonduo-dami partinių darbuotojų poziciją, ieškodami ištikimų TSKP vykdomos politikos rėmėjų. Iš Vilniaus į Maskvą skriejo vis nauji ir nauji pranešimai. Politinės padėties zondavimas vyko visais oficialiais ir neoficialiais kanalais. Žinias rinko ne tik partiniai funkcionieriai, bet ir KGB bei VRM darbuotojai. Jų aktyviais talkininkais buvo Lietuvos nepriklausomybės priešininkai, kurių iniciatyva jau 1988 metų pabaigoje sukuriama socialinis judėjimas pertvarkai remti Lietuvoje „Vienybė-Jednostoj“, o 1989 m. birželio mėn. įkuriamą Lietuvos darbo žmonių socialinė federacija. Dar tebedirbo Lietuvos TSR KGB. Tačiau, kaip nurodo istorikas A. Anušauskas, dinamiškai besiklostanti situacija suardė KGB planus ir privertė grįžti prie senų metodų. Po pirmųjų masinių Sąjūdžio ir Lietuvos laisvės lygos mitingų, dar prieš eilinį „Juodojo kaspino“ dienos paminėjimą (rugpjūčio mėn. 23 d.), 1988 m. rugpjūčio 16 d. KGB filialo Lietuvoje viršininkas E. Eismuntas iš esmės pripažino, jog KGB prarado galimybes sau naudinga linkme veikti vykstančius procesus: „Emigrantų organizacijos daugiau bendrauja su kūrybinėmis sąjungomis, t.y. sau naudinga linkme įtakoja ir atskirus asmenis, ir kūrybinę bei mokslinę respublikos visuomenę, įtakoja „legalios opozicijos“ atsiradimą pagal lenkišką ir čekoslovakiską modelį“. Kaip žinia, pkl. P. Toomo plane toks bendravimas turėjo duoti priešingą rezultatą – padėti izoliuoti išeivijos organizacijas Lietuvoje, to nepavyko įgyvendinti „naujais metodais, tačiau Estijoje šis tas iš P. Toomo pasiūlymų įdiegta.

Vilniaus KGB kartu su Maskvos „K“ valdybos „A“ tarnyba ir Pirmosios vyriausiosios valdybos 19 skyriumi (viršininkas Marcinkus) suaktyvino kontrpropagandines ir priešininkų kompromitavimo akcijas. Prie jų priskirtinas

ir knygos „Išdavystės keliu“ naujas leidimas anglų ir lietuvių kalbomis, tendencingų, melagingų ir šmeižikiškų straipsnių publikavimas oficialiuose laikraščiuose ir žurnaluose. Jie buvo nukreipti ne tik prieš LLL, bet ir prieš Sąjūdžio veikėjus.

Nuo 1988 m. vasaros KGB veikla Lietuvoje suaktyvėjo. Norėta pasinaudoti tam tikra intriga net ir Vatikane. Maskvoje galvota apie diplomatinės atstovybės prie Šv. Sosto likvidavimo bei Lietuvos pripažinimo Sovietų Sąjungai galimybę. Nors Vilniaus KGB neturėjo žinių apie Šv. Sosto pasirošimą ieškoti kompromisų su M. Gorbačiovu, pati Maskvos idėja kurį laiką buvo aktuali. 1988 m. spalio mėn. Vilniaus katedrą gražinus tikintiesiems ir legalizavus tautinę simboliką, ne tik nepasiekta lauko efekto, tačiau E. Eismunto žodžiais: „Sąjūdžio autoritetas išeivijos akyse dar labiau sustiprėjo priėmus įsaką dėl lietuvių kalbos, gražinus nacionalinę atributiką, perdavus tikinčiųjų žinion kai kuriuos maldos namus“.

Savo tikslams tikėtasi panaudoti kai kuriuos žymesnius lietuvių išeivijos veikėjus, palaikančius su Lietuva kultūrinius ryšius. Vieni iš jų turėjo tapti Mykolas Žilinskas, Lietuvai padovanojęs 1,5 tūkst. paveikslų kolekciją. Iš jo norėta išgauti atitinkamo turinio pareiškimų, kurie galėtų bent kiek paveikti inteligentijos poziciją Lietuvoje bei lietuvių išeivijoje. Tačiau ir šis triukas neišdego. Nuostabu, kad pokalbiai su M. Žilinsku nuvylė KGB. Nebuvo išgauta pageidaujamo turinio M. Žilinsko pasakymų, pavyzdžiui, kad „ekstremizmas nieko gero neduos, jis sukelia įvairių tautybių žmonių tarpusavio nesantaiką, atsitraukia nuo darbo... emigrantų pareiga ne ekstremistinių veiksmų skatinimas, bet materialinių ir dvasinių vertybių kaupimas“. Santūriai samprotaudamas, jog „Lietuvos žmonės jau nebegali gyventi, kaip gyveno iki šiol“, M. Žilinskas nutraukė KGB „meistrų“ pastangas.

E. Eismuntui, vadovavusiam valstybės

saugumo komitetui 1987-1990 m., nepavyko efektyviai kovoti su lietuvių tautiniu judėjimu, dėl to jis užleido vietą iš Maskvos atsiųstam R. Marcinkui. Tačiau tai nekeitė situacijos, nekalbant jau apie Lietuvą. Vieni darbuotojai apleido KGB, naujomis sąlygomis sukūrė prieglaudos organizacijas (dažniausiai kooperatyvus, UAB ir panašias firmas ir savo kontaktų dėka ėmėsi pelningo verslo.

Įvykiai Lietuvoje pateikė VLIKo poziciją dėl bendradarbiavimo su dar okupuota Lietuva. Tai, kad VLIKas didžiausią dėmesį skyrė Helsinkio procesui ir Europos vertybių valstybių palenkimui Lietuvos laisvės bylos naudai, Maskvoje kėlė ypatingą nerimą. Jeigu anksčiau KGB stengėsi kaip nors prisivilioti VLIKo veikėjus atvykti į Lietuvą, tai nuo 1989 m. tokių nuotaikų atsisakė. M. Gorbačiovo pertvarkos sąlygomis slapta buvo imtasi priemonių užkirsti kelią VLIKo veikėjų atvykimui. 1989 m. kovo mėn. KGB skyrius Lietuvoje pasiūlė Tarybų Sąjungos KGB žvalgybos viršininkui gen. Mjr. L. Šabaršinui uždrausti įvažiavimą Kaziui Bobeliui (A. Anušauskas, knygoje Lietuvos Sąjūdis ir valstybės idealų įgyvendinimas. V.1998 m., p. 260 ir 269).

Stebina Lietuvos TSR valstybės saugumo komiteto skyriaus Kauno miestui viršininko G. Bagdono kalba pasakyta Kauno miesto 29 partinėje konferencijoje, vykusioje 1989 m. rugsėjo-spalio mėn. Šiandien norėčiau pasakyti, kalbėjo jis, kad Valstybės saugumo komiteto darbuotojai, būdami internacionalistais, savo įsitikinimais negali suprasti nacionalistinio pasipūtimo, taip pat šovinistinių užmačių. Kažkam dar sapnuojasi vakarykštės dienos buržuazijos valdoma Lietuva... Mes žinome, kad respublikoje ištis sudėtinga situacija. Atkuriamos įvairios buržuazinės visuomenės politinės ir dar gi ekonominės struktūros. Aktyvėja atskirų ekstremistų ardomoji veikla. Reikalaujama iš Lietuvos išvesti tarnybinės kariuomenės dalis (LYA, F. 3110, Ap. 75, B. 1, L. 48). Tai ne šiaip sau kalbelė. Iš jos dvelkia

ispėjimas – neskubėkite laidoti tarybų valdžios ir kurti nepriklausomą Lietuvą.

Naivuoliai, svajojantys apie marksistinę-lenininę partiją, 1989 m. gruodžio 13 dieną paskelbė Lietuvos veteranų kreipimąsi į LKP 20 suvažiavimo delegatus, kuriame nurodoma, jog partijos veteranai tikisi, kad suvažiavimo delegatai imsis reikiamų priemonių, kad būtų išsaugota mūsų komunistinė idėjinė ir organizacinė vienybė ir užkirstas kelias skilimui LKP gretose, o Jermalavičius akcentavo: „įvairūs antisocialistiniai elementai vis tebeskelbia Lietuvos nepriklausomybės atstatymą, išėjimą iš TSRS šūkius. Praeityje šie šūkiai reikė tarybų valdžios nuvertimą ir buržuazinės diktatūros restauravimą. Dabar šiais šūkiais dangstomas nacionalistinis egoizmas, įvairūs reakcijos tikslai (LYA, F. 17626, Ap. I. B. 193, L. 16).

1989 m. gruodžio mėn. 19-23 dienomis vyko LKP 20 suvažiavimas. Jo metu buvo išsiųsta telegrama į TSKP politinį biurą ir M. Gorbačioviui kuria informavo apie priimtą LKP deklaraciją dėl partijos savarankiškumo.

Grupė suvažiavimo delegatų, nesutinkančių su savarankiškos LKP statusu, 1989 m. gruodžio 22-23 dienomis tęsė suvažiavimą po vardinio balsavimo savo pradėtą LKP 6-tą konferenciją, dalyvaujant 144 delegantams. Buvo išrinktas laikinasis CK ir 58 jo nariai. Lietuvoje susiformavo LKP (TSKP), kuri įgavo platformininkų pavadinimą. Tai buvo aršūs Lietuvos nepriklausomybės priešininkai, nuo pat pradžios pradėję kovoti dėl LKP (TSKP) pozicijų išlaikymo Lietuvoje, kuri būtų paklusni Maskvai. 1990 m. rugsėjo 15 d. buvo išrinktas jau nuolatinis centro komitetas, kuris pasireiškė kaip antikorupcinė organizacija, deklaruojanti savo pavaldumą TSKP. Remiantis Lietuvos respublikos 1990 m. rugsėjo 25 d. priimtu politinių partijų ir organizacijų įstatymu negalėjo veikti Lietuvoje kitų valstybių partijos ir jų struktūriniai pada-

*Jono Česnavičiaus nuotr.
Tęsinys kitame numeryje*

Sąjūdžio laikų manifestacijos šūkiai

Vilniaus universitetui trūksta veiklos kryptingumo savame regione

Dr. Juozas SAVICKAS, Vilnius

Vytis erelio širdyje

Fotografo J. Bulhako nuotraukoje yra lenkmečiu Vilniuje veikusio Stepono Batono universiteto (USB) herbas. Daugelis nustebus, kad herbo centre, atseit, lenkiško erelio širdyje, yra lietuviškas Vytis. Tai labai reikšminga, daug ką paaiškinanti detalė. Vytis čia reiškia užuominą, kad universiteto veikla yra nukreipta Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos kraštui (regionui), kurios žymi dalis po I pasaulinio karo buvo atsidūrusi Lenkijos valstybės teritorijoje. Ukrainietiškoji kunigaikštystės dalis turėjo atitekti Lvovo universiteto įtakai, o USB – vakarinės Gudijos žemės ir lietuviškas Vilniaus kraštas.

Iš čia daugiausia ir buvo rekrutuojama studentų, kurie baigę mokslus, turėjo sudaryti krašto inteligentijos branduolį. Stengtasi aprėpti kuo daugiau specialybių. Buvo įsteigtas net agronomijos fakultetas, kas nebūdinga tokio pobūdžio Vakarų aukštosios mokykloms.

Vilniaus krašto gyventojams lietuviams nebuvo lengva patekti į šį universitetą, ypač studijuoti mediciną ir žemę ūkį.

Taip kai kuriems jaunuoliams, norintiems įsigyti agronomo specialybę, kuri leistų padėti kelti žemdirbystės kultūrą savo kaimuose, tekdavo vykti net į Krokuvą.

Lietuviškame Vilniaus universitete

Atgautame Vilniuje, nepavykus susitarti abiem pusėm priimtinomis sąlygomis, buvo atsisakyta USB mokomojo personalo ir nutarta pradėti 1939 m. perkelti į Vilnių palaipsniui daugelį VDU fakultetų iš Kauno arba čia steigti naujus.

Perėmus visą USB fakultetų bazę, atsisakyta agronomijos fakulteto, nes šios srities specialistus ruošė Žemės ūkio akademija Dotnuvoje. Vilniuje buvo naujai įsteigtas tik miškininkystės fakultetas.

Naujajame universitete kryptingumo tendencija Vilniaus krašto atžvilgiu buvo tęsiama, bent kol rektoriumi čia buvo Mykolas Biržiška. Nors kilimo buvo iš bajorų nuo Žemaitijos, bet buvo nuoseklus Vilnijos patriotas, gerai jaučiantis šio krašto poreikius visose srityse.

Rektorius kryptingai rėmė studentų visuomeninę veiklą, siekė, kad studentai turėtų kuo reprezentuoti visuomenėje. Jo akys nukrypo į skautijos atstovę Genovaitę Dumčiūtę, kuri dar Kaune buvo lankiusi Marijos Baronaitės tautinių šokių pratybas, prašė jos organizuoti grupę universitete. Paruošusi programą mergaičių šokėjų grupė veikė 1940 – 1941 metais, o nuo 1942 metų rudens kolektyvo vadovavimą perėmė Valstybinio dainų ir šokių ansamblio šokėjas Zenonas Parulis. Grupė pasipildė vyrais ir paruošė programą iš tų pačių tautinių šokių, ką ir Valstybinis ansamblis.

Šių eilučių autoriui yra tekę būti šios grupės nariu, tad čia jis naudojasi galimybe plačiau nušviesti jos veiklą, palaipsniui įgijusią didelį užmojį.

Dirbti buvo smagu ir visi noriai rinkdavomės į repeticijas užtamsintais centrinių rūmų koridoriais. Kai 1943 m. kovo mėn. 17 dieną Lietuva patyrė vokiečių valdžios represijas ir buvo uždarytos aukštosios mokyklos ir Valstybinis ansamblis, mūsų kolektyvas jau buvo tiek susigyvenęs, kad nutarėme nesiskirstyti, juolab kad mus savo globon paėmė Vilniaus apygardos priešgaisrinės apsaugos viršininkas brandmajoras Valerijonas Šimkus. Tai buvo didelis patriotas. Apie savo veiklą lietuvių jis yra išleidęs 2 toms atsiminimų (JAV).

Tuos studentus vyrus, kuriems grėsė būti prigrėbtiems į vokiečių kariuomenę, V. Šimkus įdarbino gaisrininkais. Mūsų vadovas Zenonas Parulis galėjo puikuotis priešgaisrinės apsaugos leitenanto sidabriniais antpečiais. Mano pažįstama lenkaitė saugiai įtaisė mane sargu – ugniagesiu kariškoje lentpjūvėje.

„Priešgaisrinės ansamblis“

Kolektyvas jau negalėjo figūruoti kaip universiteto ansamblis ir pasivadino Priešgaisrinės apsaugos dainų ir šokių ansambliu. Turtinda-

Jau po universiteto uždarymo 1943 m. Sėdi: Aldonėlė Valiuškytė, Felytė Savrimavičiūtė, Zenonas Paralis, Bronėlė Jameikienė, Danutė Paltarokaitė. Stovi I eilė: Vincas Blika, Valytė Marciukonytė, Onutė Liubinskaitė, Zeliukė Senkaitytė, Džonė Gaidelytė, Jonas Tamulis, Domas Matulis. II eilė: Mikas Kemežys, Juozas Savickas, („X“), J. Pliepyš, Tadas Alenskas, Algis Štreimikis

Dalis pirmosios Vilniaus universiteto tautinių šokių grupės 1941 metais gegužės mėnesį. Pirmoje eilėje iš kairės: Jadvyga Kregždienė (Niujorke), Liuda Genytė-Gvildienė (Toronte); II eilėje: Aliutė Landsbergytė-Karazijienė (Australijoje, Melburne), Bronėlė Jameikienė (profesorė Havana), Genovaitė Dumčiūtė-Breichmanienė (Kanadoje, Hamiltone), Raja, Izabelė Senkaitytė, Elzė Aukštikalytė; III eilėje: Aldona Koncaitytė (?), Domicelė Gvazdaitytė, Vinslovaitė, Onutė Šoliūnaitė (Lietuvoje, Kaune), Genutė Maciūnienė (JAV, Filadelfijoje), Domas Matulis. Grupėje dar nebuvo vyrų, nes nuotaka dar nebuvo palanki

mas ir vystydamas savo programą į vokiečių okupacijos pabaigą jau buvo pastatęs net lietuviškų vestuvių teatrinę inscenizaciją.

Išvykoms priešgaisrinės apsaugos vadovybė sugebėdavo išsireikalausiti iš vokiečių valdžios transportą. Pretekstas – gyventojų apmokymas, kaip gesinti padegamasias bombas.

Šiltuoju metų laiku atvirame sunkvežimyje vykdavom gastrolių į atokius Vilniaus krašto miestelius ir bažnytkaimius, praktiškai beveik kiekvieną savaitgalį. Ir taip per pusantų metų aplankėme net 33 vietas.

Mes lankydavom ne tik miestelius ar bažnytkaimius apie Vilnių, Šalčininkus, bet siekdavome dabartinėje Baltarusijoje esančias vietas apie Ašmeną, Lydą ar net Breslaujos šone – ten, kur lietuvių jau buvo reta.

Gardino krašto – Druskininkų ar Marcinkonių, o juo labiau Seinų krašto lietuvių aplankyti negalėjome – ten jau buvo vokiška administracija.

Nusistovėjo tokia išvykos schema: mus priima iš anksto išpata vietas gaisrininkų komanda. Išvakarėje būdavo iškabunami plakatai trimis kalbomis, kad bus demonstruojama, kaip gesinti padegamasias bombas ir įvyks koncertas. Priešpie tase bažnyčiose, kur būdavo lietuviškos pamaldos, pagiedodavome kaip mokėdami, o po sumos, žmonėms, atsiradusiems po bažnyčios, mokyklos aikštėje, turgavietėje ar kitoje kokioje vietoje, surengdavome mūsų, keturiolikos žmonių ansamblio, pasirodymą.

Pirmoje pasirodymo dalyje mus lydėjęs

profesionalus gaisrininkas (mokantis, jei reikėjo ir lenkiškai) parodydavo žmonėms, kaip visai paprasta užgesinti mažesnę ar didesnę padegamąją bombą. Tai buvo gana išpūdingas reginys, kuris sutraukdavo daug publikos. Tuoj po to prasidėdavo ir mūsų koncertas: tautiniai šokiai, dainos, vienas kitas skečas, intermedija ar pranešėjo papokštavimas. Publika visur, be išimties, mus labai gerai priimdavo. Tai buvo įvairiakalbiai paprasti žmoneliai, daugelis iš taip vadinamų Tuteišių. Netrukdavo užsimegti dvasinis ryšys su šiais žmonėmis – ir su lietuviais, ir nevisai lietuviais, taip pat abipusė trauka. Kas iš scenos tokius ryšius yra išgyvenęs, tas supranta tą nuostabų jausmą. Ta proga norėtusi paneigti nežinia kieno teiginį – girdi, buvo karas, tad kokia ten jaunystė! Pasakysiu – ir dar kokia jaunystė! Prasmingą jaunystę išgyvenome to meto universiteto ansamblių. Ir šiandien galime džiaugtis savo kultūrinės misijos veikla, jos sėkme, kad pritraukėme tuos žmones, kurie niekad nevaikščioja į koncertus. Moterėlės gėrėjosi mergaičių tautiniais drabužiais. Atrodo, kad dar jų nebuvo mačiusios. Net ateidavo prie mergaičių šokėjų drabužių pačiupinėti. Tai buvo dar rektorius M. Biržiška, nepagaileijusio lėšų ir užsakyto šiuos brangius reprezentacinius kostiumus pasidailininkus Tamošaičius, nuopelnas. Jų kokybę buvo galima savotiškai lyginti net su Versace kolekcijomis.

Šokėjos, kurios vėliau pasitraukė į Vakarus, šiuos drabužius išsaugojo. Dėvėjo pabėgėlių

J. Bulhak. Uniwersytet St. B. w Wilnie. Herb Uniwersytetu

stovyklose sukurtuose ansambliuose, o vėliau net pasaulio lietuvių šokių šventėse. Tikėtina, kad vieną kitą komplektą dar saugo anų šokėjų vaikaičiai. Vienas iš vairuotojų, priskirtų mus vežioti į gastroles, visa tai stebėdamas „šypsojosi sau į ūsą“. Jo laikysena rodė neabejotinai buvus karininką. („Organisation Speer“, verbavusi vairuotojus iš vietos gyventojų, buvo žinoma, kaip lenkų užuovėja.) „Armija Krajova“, kuri 1943 ir 1944 metais turėjo daug įtakos šituose kraštuose, mūsų išvykas toleravo.

Tai „Armija krajova“ įtakai susidaryti daug prisidėjo ir mūsų vyriausybės klaidos, padarytos perimant Vilniaus kraštą.

Vilniaus apylinkių kaimui, kentėjusiam žemės stygių, buvo žinoma apie Lietuvoje vykdytą žemės reformą, dvarų dalinimą, valstybės kaimo rėmimo politiką, tad lietuvių atėjimas į Vilnių buvo sutiktas su viltim. Tačiau, kai prezidentas Antanas Smetona griežtai atsisakė žemės reformos Vilniaus krašte, tų žmonių viltys prisidurti taip trokštamą žemės sklypelį žlugo. Jie nusigręžė nuo Lietuvos valdžios ir tapo neatsparūs AK propagandai, tad AK galėjo bazuotis šioje terpėje.

Ansamblio veikla staiga nutrūko jėgoms besiskleidžiant.

1944 metų vidurvasarį, grįžę iš Trakų, kur šventėme mūsų šokėjos Jonės Gaidelytės sužadėtuves, radome mieste sumaištį.

Artėjant frontui iš Rytų, lietuviai masiškai traukėsi iš Vilniaus. Užėjęs į Priešgaisrinės štabą Jogailos gatvėje, pamačiau jos kieme paskubomis kraunamus iš kažkur atsiradusius ginklus – būta net minosvaidžių. Manychiau, kad vyrams, paėmusiems šiuos ginklus į rankas, žodis „bėgo“ netinka. Jie laikinai traukėsi. Dalis ansamblių taip pat pasitraukė į Vakarus, dalis liko. Šie sudarė atsikuriančio Valstybinio ansamblio šokėjų grupės branduolį. Jiems vadovavo tas pats Zenonas Parulis. Ne per ilgai – kol gavo 10 metų sovietinių galerų.

Dalis šokėjų dar kurį laiką dalyvavo ir tais pačiais 1944 metais universiteto dainų ir šokių ansamblyje, bet čia buvo nebe tas. Abejoju, ar dabartiniai VU kolektyvai – tautinių dainų ir šokių ansamblis, choreografinis ansamblis „Ratilio“ – per kelias dešimt metų sugebėjo Vilnijoje pasirodyti, viską sudėjus tiek kartų, kiek mes per pusantų metų. Kad sovietmečiu šito neįvyko, dar galima suprasti – labai subtiliai buvo neskatinama bet kokia lietuviška veikla šiame krašte, bet kuo paaiškinti dabar?

Dabar Vilniaus universitete kryptingumo Vilnijos regionui pasigendama. Gal net vizijos tokios nėra.

Teko kartą pašnekinti šiuo klausimu buvusį universiteto rektorių Rolandą Povilonį. Buvo mandagiai išklaustas, bet – nesuprastas. Pašnekovas žiūrėjo į mane „tuščiomis akimis“. Gal, kad tuokart kitkas rūpėjo – kandidatavimas į Lietuvos prezidentus.

Žinia, Vilnija neliks be aukštosios mokyklos dėmesio. Ši niša nebus tuščia. Atrodo, kad ją užims lenkiškasis Balstogės universiteto filialas.

Tai taip!

2008 06 06

Tėvas ir sūnus

Ištrauka iš romano „Algirdas išjoja į dausas“

Vydas ASTAS, Vilnius

Takšt, takšt, takšt kaustytos kanopos į purvą, - atsiilsėję žirgai spėriai risnojo pažliugusiu vieškeliu. Vyras jojo raiti, moterys ir vaikai įsitaisė karietoje. Išsiruosė namo į Trakus jau pavakare. Ūkanotas dangus čiuožė, vilkosi pačia pažeme, o nuo žemės kilo, draikėsi rūkas ir šis žemas balkšvas lyg pienas su vandeniu pasaulis, priminė pirmąpradį chaosą: „Iš pradžių nieko nebuvo, tik migla“, - senoliai sako. Apkėtota žilo rūko beveik tokia pat būtų vėlyvo rudens diena ir atrodytų, jog viskas ritasi į sąstingį, atmirimą. Bet ne, pro juodą, rudą, pilką, pro mirusį, pernykštį, supuvusį, sudžiūvusį šikart visur matei kalantis nauja, gyva, žalia. Kitoks buvo net purvas ir balos - įsiklausęs girdėjai tylų, gyvastingą vandens gurgėjimą, čiurlenimą, o iš pakelės medžio, krūmyno ar pamiškės vis pasigirdsavo tuoktūvėms besiruošiančio paukštelio giesmė. Ir Vytautas, per tas kelias laidotuvių dienas įsitingėjęs, dabar lyg ištrūkęs iš narvo pirmas skriejo ant žirgo, skonėdamasis atbėgančiu iš priešais pasauliu, godžiai traukdamas į plaučius gaivų, ne tokį kaip pily, orą ir jausdamas, kaip į kiekvieną kūno raumenėlį plūsta didelė jėga.

Pavydziai ir kartu didžiudamasis žvilgčiojo į jį tėvas. Kelio monotonija, ūkanos, panašumas į rudenį, nuovargis jį vėl, kaip per šermenis, gražino prie sunkių minčių apie pabaigą: svajonių, siekių, troškimų - visa ko. Nebėra tėvo, motinos, dėdžių ir tetų, išmirė daugelis brolių ir seserų (vaikystėj meilė, užaugus pykčiai ir vaidai), į dausas nukeliavo pirmoji žmona, net kai kurie vaikai, daugelis draugų ir bendražygių, - nenumaldomai artėja, atslenka ir jo eilė, niekur nesidėsi, daug nepasipardys, reikia tą įsisaunoninti ir tam ruoštis, kad ir kaip tai būtų nemalonu. Taip, iš pradžių nieko nebuvo ir pabaigoj nieko nebus, tik migla, migla, migla...

Ir vis dėlto sugriuvę tamsos ir šalčio karalystė, saulė kas dieną kopia vis aukščiau, medžių šaknys jau tekina į viršų gyvastingus syvus ir tu, žmogau, jauti, kaip ištirpsta ledas ir tavyje smarkiau pradeda pulsuoti kraujas, sukykla troškimai, viltys, svajonės ir pasiryžimas. Dar nori, dar gali šį tą nuveikti.

- Palauk, kur taip leki? - šūktelėjo Vytautui ir paraginęs žirgą prisivijo sūnų. Kurį laiką abu žirgai bėgo lygia greta. Kad taip visada ir visur. Deja... - Ką gero tau sakė tavo mieliausias draugas Jogaila? - paklausė su lengva pašaipa, kaip buvo įpratęs bendraudamas su Vytautu, tarsi sūnus tebebūtų koks mažvaikis, ir, nors žinojo, kad tai jį erzina, niekaip negalėjo to įpročio atsikratyti.

- Sakė pasakė, - pyktelėjo Vytautas. - Ką gi pasakys, manau, jam reikia atsigauti po visų sukrėtimų. Sakė, kad norėtų turėti mane prie savęs. Kad išliksim ir toliau draugai.

- Kad draugai, tai gerai, bet turėti prie savęs?

- Na taip, kaip pagalbininką. Nežinau, kokias jis man skirtų pareigas. Gal įgaliotojo pasiuntinio, gal kariaunos vado pavaduotojo, juk jis dabar turės daugiau Vilniuje sėdėti, o ne į karą eiti, be to, ne koks iš jo karys.

- Labai jau tu geresnis! Kad su Algirdu žygiavai iki Maskvos sienų, tai dar ne kažin kas, anksti girtis ir keltis į puikybę. Jogaila iš tiesų gal ir ne koks karys, bet gudrumo jam nestinga. Sakai, nori tavęs, kaip pagalbininko. Pagalbininką nesunkiai galima paversti įkaitu ar net kaliniu.

- Kuo, kuo? Nenusišnekėk. Ką čia paistai?

- Niekada neatsizadėk senio lazdos, ubago terbos ir kalinio putros.

- Taip, taip, - ironiškai pritarė Vytautas. - Nebent tu sumanytum kokį perversmą ar ką.

- Aš perversmą? Cha, cha, prajuokinai. Jogaila, aišku, dar per žalias valdyti tokią valstybę ir man labai neramu, tačiau tebūnie.

- Kodėl tebūnie? Gal tau reikėjo veržtis į sostą? - žaidė Vytautas.

- Viena, tai nebūtų taip paprasta, kita, mano saulelė jau leidžiasi, jau kybo visai prie krašto. Deja. Kiek aš galiu vežti?

- Tačiau nemeti.

- O norėtum...?

- Visai ne.

Kęstutis skvarbiai į jį žvilgtelėjo iš po gauruotų antakių ir nieko nepasakė, tik atsiduso. Norėtum, bet dar palūkėk, pagalvojo.

- Tai ar man priimti Jogailos pasiūlymą būti su juo Vilniuje? - priminė Vytautas.

- Neišleisiu, niekad nesi tikras, kaip kas gali pasisukti. Kartais taip viskas apsiverčia aukštyn kojomis! Atsitinka tokie dalykai, apie kokius nebūtum net susapnavęs! Ar galėjau kada manyti, kad pakliūsiu į kryžiuočių nelaisvę? O buvau pakliuvęs.

- Tai dabar vis ir minėsi kalinio putrą. Ką, nebuvo gardi?

- Nelinkėčiau tau jos pasrėbti. Galėjau ir supūti Karaliaučiaus pilies rūsiuose. O, kol išsikasiau urvą...

- Betgi tu, tėvai, įgudęs bėglys. Kartą ištrūkai iš kryžiuočių, kitą kartą gražiai apmovei vengrą Liudviką su visa jo galinga kariuomene - girdi, nereikia kautynių, nereikia kraujo, krikštysiuos, tuoj pat vyksiu su jumis į Budą, pasikrikštysiu ir būsiu jūsų vasalas. O netoli Budos naktį pasprukai. Įsivaizduoju, kaip jiems ištiso nosys, kai pamatė, kad tavęs nėra. Šitokiai kariuomenę sutelkė, o grįžo be grobio, tuščiomis.

Vytautas ėmė kvatoti, tėvas irgi pritarė.

- Išties smagus nuotykis, nors iš pradžių virpėjo kinkos, - prisipažino Kęstutis.

- Rimčiau pagalvojus, kas iš to. Tąkart apšovei Liudviką, bet popiežius ir jo Švenčiausiosios mergelės ordinas atsilygino naujais kryžiaus žygiais, kurie nesiliovė iki šiol. Tūkstančiai lietuvių žuvo, tūkstančiai išvaryti į nelaisvę!

- Bet mes, dėkui dievams ir kardui, tebesam laisvi.

- Kol mūsų paprasčiausiai neiškirto.

- Neiškirs. O jeigu jau bus lemta žūti, tai žūsime kovodami, bet laisvi.

- Kaip apsiausti Pilėnų gynėjai išžudysim savo moteris ir vaikus, ir patys pasimeigsime ant durklo, ar taip?

- Taip, kaip jie. Priešui nieko neteks, tik negyvi mūsų kūnai.

- O kas liks po mūsų? Tuščias kraštas, kurį užpildys priešas? Visa tauta negali išsižudyti, ačiū už galimybę. Aš visai nenoriu mirti prieš laiką, nors ir būdamas laisvas.

- Vadinas, pasirinktum vergiją... - Kęstučiui net užgniaužė kvapą nuo tokios išvados ir jo balsas prikimo. - Man skaudu girdėti tokius žodžius iš savo sūnaus, ir dar iš vyriausiojo, taigi lyg ir protingiausiojo. Labai skaudu. Vienas toks, - Kęstutis neminėjo, ir kitų prašė neminėti Butauto vardo, nors būtent jį dabar turėjo galvoje, - irgi pasirinko vergiją. O jį privertė tapti dar ir niekšu, tėvynės išdaviku, tegu jį žemė praris. Ar tam aš jį pradėjau, auginau?

Kęstutis pats nusiplėšė šašą nuo negyjančios žaizdos, ir Vytautas turėjo luktelėti, kol jo skausmas atlėgs, tada pratęsė ginčą:

- Bet ar yra nors vienas žmogus tikrai, tikrai laisvas? Juk ant kiekvieno sėdi koks ponas, o ant to pono - kitas ponas. Argi tu laisvas? Juk klausei Algirdo, dabar paklusi Jogailai. O Jogaila? Ar jis laisvas? Ir jam reikia derintis prie motinos, brolių, pusbrolių, dėdžių, prie tavęs, prie kitų karalių.

- Tai visai kas kita. Tu kalbi apie žmogų, aš apie tautą.

- Kaip gali būt laisva tauta, jei nė vienas žmogus joje nelaisvas?!

- Tik nerėk, - mėgino Vytautą raminti Kęstutis, jausdamas, kad ir pats pradės karščiuotis. Vytautas pernelyg dažnai šoka su juo ginčytis, o tada abu įsiplieskia (šiuo

atžvilgiu obuolys nuo obels netoli nuriedėjo). Ir kas yra: nemoka užbaigti ginčo nesusibarę. - Būtų gerai, jei išsiaiškintum ir suprastum tuos dalykus anksčiau, negu aš tau perduosiu viską, iškeliaudamas anapilin.

- O jei ne? Jei liksiu kitos nuomonės nei tu? Tada perduosi viską kitam? Ką? Ar tokia sąlyga – mąstyti taip kaip tu?! - Vytautas net drebėjo iš pykčio.

- Vėl rėki, - padarė pastabą Kęstutis susierzinęs. Jį persmelkė šaltas, raminantis liūdesys. Kodėl jiedu barasi, užuot apsikabinę, kaip tėvas su mylimu sūnum? Gal imti ir apkabinti jį? Aš tave myliu, tu mane myli, ko dar. Bet neįmanoma, reikia dėstyti žodžius, tik ramiai, apgalvotai. - Juk nesunku suprasti – man ne tas pats, kaip bus po manęs. Beje, atsimink, kad paveldėjimą patvirtins arba ne tavo draugužis Jogaila. Ar jis tikras tavo draugas, dar pamatysim.

- Jis mano draugas, tu kerplėša! - riktelėjo Vytautas siusdamas.

- Puiku. Tik tu nešauk, nekurčias aš. Gal dabar aš josiu pirmas, taip kaip dera pagal padėtį.

Kęstutis kreivai, bet ir kažkaip skausmingai šyptelėjo ir paragino žirgą. Iki pat Trakų tėvas ir sūnus jojo po vieną ir nesikalbėjo.

Karietoje sėdinčios Ona ir Birutė stebėjo, kaip gandrų pulkelis - neįtikėtina! dideli paukščiai baltais kaip skaros sparnais grakščiai nutūpė prie balos pievoje, gal tik dabar iš tolimų kraštų atskridę. Matė juos ir dukra Gintautė, pradėjusi džiaugsmingai šokinėti ir tampyti motiną už drabužio:

- Gal broliuką atnešė! Mamyt, pažiūrėkim!

Visi iš jos smagiai nusijuokė. Birutė žvilgtelėjo į Oną, ir šypsnyš jos lūpose bemat sustingo – marčios skruostu riedėjo ašara.

Anyta paglostė jai ranką:

- Na, ką tu, ką tu. Dar visko bus.

- Visi tik ir teiravosi: tai kada, kada dar ir sūnų prasimanysim. Žvelgė kaip į ligonę, kas su užuojauta, kas su piktdžiuga... O aš sveika, visiškai sveika!... - gaudžiai iškūkčiojo, kone išraudojo Ona.

- Nusiramink, nusiramink. Aš tikiu, mes visi tikim tavim, - paguodė ją anyta.

Paguodė, bet ir pačiai tie žodžiai kažkaip sunkiai išsiritę, pačiai atrodė ne visai nuoširdūs. Ir jų šeima: pirmiausia Vytautas, paskui Kęstutis, jinai pati nekantriai laukė to sūnelio, giminės pratęsėjo, jau kelerius metus laukė - ir nieko, nieko nenešė gandrai, nė mergaitės, tai ir erzinosi, nerimavo, visaip spėliojo, nežinojo, ką kaltinti: marčią ar sūnų. Štai marti rauda sveika esanti, tuo lyg ir mesdama įtarimą ant Vytauto, tuo pačiu lyg ir ją, Vytauto motiną, įžeisdama, tikriausiai nenoromis. Supaisysi, kas čia kaltas. Vytautas kaip ir kiti vyrai vis ant žirgo kratosi, tai ne į sveikatą, tačiau visų įtarūs žvilgsniai nukreipti pirmiausia į moterį. Gal ji Onai ir kokį negerą žodį dėl to yra metusi, kokia užuomina užgavusi, kreivai pažiūrėjusi. Šiaip juodvi sutarė, dėl Vytauto nesivaržė, kol kas sutarė, nes nežinai, kaip viskas pasisuks ateity, ypač, jei viltys sulaukti vaikaičio sugrįš, ir jie pradės įkalbinėti Vytautą pasinaudoti savo teise - gražinti Oną jos giminei, kad ir kaip tai būtų žiauru, kad ir kaip jis ją tebemylėtų...

Tačiau dabar Onai ir tų gal ne visai nuoširdžių žodžių užteko, kad akys prašviesėtų. Jautė - anytos kantrybė dar neišsemta. Kažkada šiai labai pasisekė, kad pirmas gimė sūnus, Vytautas.

- O koks buvo Vytautas vaikystėj? - paklausė Ona.

- Labai judrus - čia ant lovos, čia jau nusiritęs žemėn. Ir užsispyręs - jei jau ko įsigeis arba, atvirksčiai, jei ko nenorės, tai neperkalbėsi...

Vienai buvo malonu pasakoti, o kitai

- klausytis. Tai, kad abi Vytauto rūpinasi, jas ir jungė, ir galėjo sukiršinti: dėl pirmenybės, įtakos, galop dėl meilės. Juk visi mano, kad marti - karti, o anyta - velnio pramanyta.

Andrius: byla dar nebaigta

Andrius, kaip ir buvo tikėtasi, į išplėstinį Tarybos posėdį nespėjo, atėjo tik vakare, kai beveik visi svečiai jau buvo išvykę į savo kraštus. Andrius, Algirdo pirmagimis - ledinis viesulas iš šiaurės rytų, Polocko, o per vietininkus - ir iš Pskovo bei Didžiojo Naugardo, o kartu su savo tikraisiais broliais iš rytų ir iš pietų - trys galingi viesulai.

- Sargyba!

- Mes čia.

- Apsupkit jo būrį.

- Kad jie tik penkiese.

- Negali būti... Tuo geriau mums!.. Menėje sustiprinkit apsaugą, būkit pasiruošę viskam.

- Klausau.

Tarsi viesulo perkoštas, drebulio purtomas Jogaila ėmė taikyti ant galvos Didžiojo kunigaikščio kepurę, dėjo ir šiaip, ir taip, galų gale sviedė šalin - gal geriau be jos.

Andrius nusiprausė ir persivilkė drabužius, tačiau vakarienės atsisakė - nedega. Laukiantieji, o jų buvo trys, išgirdo koridoriumi atkaukšint žingsnius, greitus, piktus ir kietus, - pentinų geležis trinksėjo į akmenį. Jogaila, kad jausųsi tvirčiau, pasikvietęs motiną ir Skirgailą (tiesą sakant, motinos ir kviesti nereikėjo, pati veržėsi į susitikimą), susižvalgė su jais, tarsi ieškodamas paramos. Šiedu padrašinamai šyptelėjo ir net raminaimai pamosavo.

Andrius ir jo palydovas taip pat ryžtingai įkaukšėjo į sosto salę. Laukiantieji pakilo jo sutikti. Susidūrė: nervingai trūkčiojantys pečiai, kaklas ir galva, tamsiu įtūžio raudoniu nutviekti skruostai, sukąsti dantys, iš vienos pusės ir apsimestinai draugiškos šypsenos, ištiestos į priekį rankos iš kitos. Šiek tiek svirduliuojantis Skirgaila pirmas pajudėjo į priekį, apkabino Andrių, priglaudė žandą:

- Sveikas, brolau! Šimtas metų, kaip nesimatėm, po velnių vanagų... Kur taip buvai prapuolęs? Šiandien mes švenčiame... Bet tu gerai atrodai, kaip erelis...

Andrius, nors beveik dvigubai vyresnis už Skirgailą, apšarmojusia juoda barzda, atrodė iš tikrųjų labai tvirtai sukaltas, griežtų kario bruožų, puikiais rusiško stiliaus marškiniais ir su sabalų skraiste ant pečių. Nieko neat-sakydamas išsilaisvino iš vynmaišiaus ir alaus statinėmis tvoskiančio ir niekaip jo nepaleidžiančio Skirgailos, žengtelėjo į šalį. Jo akys šaltai perliejo Julijoną ir niršiai įsmigo į Jogailą.

- Tai jau įsisėdai! Nelaukęs nė manęs, nors aš įspėjau! Kaip tai suprasti, a? Ar taip elgiasi garbingi žmonės? Šamokslas! Vos tėvo nebeliko, jis stok į sostą!.. Kalbėk! - Andrius siūbtelėjo kaip kruša.

Jogaila, kuris kol kas stovėjo kaip visi, nejaukiai pasimuistė, žvilgtelėjo į motiną ir Skirgailą – pakylkit jūs ką nors.

- Visų paima, labas, Andriau, džiugu tave matyti, - nusijuokė Julijona, tokia meili, kad nors prie žaizdos dėk.

- Iš tiesų, eime prie puotos stalo, dar visko likę, pasėdėsime, pasikalbėsime kaip giminės, - pritarė jai Skirgaila.

- Man išėdų nereikia, - atkirto Andrius. - Puotaujate, džiūgaujat, lengvai nuraškę obuolį... Dar delo nekončeno... Nekončeno, tvajumatį... - pakratė kumštį.

Julijona sudrebėjusi nuo keiksmo išlaikė savitvardą:

- Vis dėlto gal prisėstume, kažkaip nei šis, nei tas stačiom.

- Man gerai ir šitaip, - nesileido pamalotinamas Andrius.

- Andriau, po velnių, šimtas metų! - Skirgaila siekė vėl apkabinti netikrą brolių, bet Andrius pasitraukė:

- Atstok tu...

Skirgaila apkabino nors Andriaus palydovą, vogravo kliūvančių liežuviu:

- Po velnių, reikia atšvęsti susitikimą, o kalbos - kalbos palauks. Ar ne tiesa, drauguži?

Pro memoria

Evaldas GEČIAUSKAS
1935-2008

2008 m. liepos 28 d., po keletą metų trukusios ligos mirė matematikas, mokslo istorikas, aktyvus lietuviybės Rytų Lietuvoje gaivintojas dr. Evaldas GEČIAUSKAS.

Evaldas Vaclovas GEČIAUSKAS gimė 1935 m. spalio 29 d. Meškuičiuose (Šiaulių raj.). Nuo mažumės, būdamas gabus matematikas, jis labai domėjosi ir Lietuvos istorija bei svajojo tapti profesionaliu istoriku, tačiau dar jaunystėje suvokęs, kokia apverktina dalia yra tekusi Lietuvoje stalininio režimo sąlygomis dirbantiems istorikams, apsisprendė žengti matematiko keliu. 1955 m. baigęs Joniškio vidurinę mokyklą, E. Gečiauskas įstojo į Vilniaus universiteto Fizikos-matematikos fakultetą. 1960 m. su pagyrimu baigė studijas ir įgijo matematiko specialybę. 1961 m. vedė Vaidonę Kasciuškevičiūtę, su kuria nugyveno visą likusį savo gyvenimą, išaugino sūnus Geistautą ir Vaidotą, dukrą Eglę.

1960–2005 m. E. Gečiauskas dirbo Lietuvos mokslų akademijos Matematikos ir informatikos institute, specializavosi geometrinių tikimybių srityje. 1962 m. įstojo į aspirantūrą, 1966 m. apgynė disertaciją ir įgijo fizikos-matematikos mokslų kandidato (dabar – daktaro) laipsnį. Ilgainiui E. Gečiauskas pasaulio matematikų bendruomenei tapo žinomas kaip vienas iš tikimybių teorijos lietuviškosios mokyklos kūrėjų. Velionis daug jėgų ir laiko atidavė tarptautinio mokslinio žurnalo „Lietuvos matematikos rinkinys“ rengimui – ilgas metus buvo šio žurnalo redaktorių tarybos sekretorius, paskelbė žurnale daug mokslinių straipsnių. Didžiulį įnašą į Lietuvos kultūros istorijos tyrimus sudaro jo darbai, skirti matematikos mokslo istorijai Lietuvoje. E. Gečiauskas buvo aktyvus Lietuvos matematikų draugijos narys, nuolatinis mokslinių konferencijų organizatorius ir tų konferencijų darbų redaktorius, paskutiniuoju gyvenimo tarpsniu dalyvavo ir Lietuvos istorijos draugijos bei Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos asociacijos Tarybos veikloje.

XX a. devintajame dešimtmetyje Lietuvoje prasidėjus Atgimimo procesams, E. Gečiauskas nepaprastai aktyviai įsitraukė į politinę visuomeninę veiklą. Ilga laiką jis buvo Lietuvių tautininkų sąjungos Tarybos narys, o nuo 1988 m. iki pat mirties beveik visą savo laisvalaikį skyrė „Vilnijos“ draugijos veiklai, – būdamas šios draugijos pirmininko pavaduotojas, o kurį laiką – ir pirmininkas (1992–1994 m. – taip pat Valstybinės regioninių problemų komisijos ekspertas), nepailsdamas gynė Vilniaus, Šalčininkų ir Trakų raj. gyvenančių lietuvių teises, „Vorutoje“ ir kituose periodiniuose leidiniuose paskelbė nemažai straipsnių politine bei kitokia tematika, veiksmingai prisidėjo prie ne vienos Pietryčių Lietuvoje dabar veikiančios lietuviškos mokyklos įkūrimo, paskatino ne vieno Gudijos valdomose etninės lietuvių žemės gyvenančio lietuvių tautinį susivokimą. Deja, pernelyg ankstyva mirtis nutraukė daktaro su didžiuliu atsidavimu dirbtą „Liūdnosios Lietuvos“ gaivinimo darbą, neleido įgyvendinti daugelio sumanymų, paviešinti paskutiniaisiais gyvenimo mėnesiais padarytų mokslinių atradimų. Netekome tikro Mokslininko ir tikro Lietuvio.

Evaldas Gečiauskas yra didžiai nusipelnęs rytų Lietuvai. Nuo 1989 metų buvo „Vilnijos“ draugijos tarybos ir valdybos narys (ir pirmininko pavaduotojas, pirmininkas), Rytų Lietuvos reikalų tarybos, Rytų Lietuvos fondo, Lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ narys. „Vorutos“ laikraščiui rašė spaudos apžvalgas, straipsnius. Spalio 7 d. jis tikėjosi vėl dalyvauti Rytų Lietuvos atstovų suvažiavime, Seimo reinkimuose.

Evaldas lieka su mumis. Jį visada džiugintų geri darbai rytų Lietuvai.

„Vilnijos“ draugija
„Vorutos“ redakcija

Pataisymas

„Voruta“ laikraštyje, rugpjūčio 9 d. Nr. 15, spausdintame interviu su evangelikų liuteronų kun. Jonu Liorančiu užrašas po viena iš nuotraukų nėra tikslus. Turi būti: (iš kairės) vysk. Mindaugas Sabutis, kun. Ričardas Dokšas su šeima, kun. Jonas Liorančas; fotografuota 2008 05 31 Vilniuje, kun. R. Dokšo ordinacijos dieną.

„Voruta“ laikraštyje, liepos 5 d. Nr. 13., straipsnyje „...Yra menkai tų, kurie žino, dar menčiau, kurie nori žinoti...?“ po viena iš nuotraukų turi būti toks užrašas: Susiėjimo svečiai – Mažosios Lietuvos patriarchas Kurtas Vėlius, viduryje – kun. dr. Darius Petkūnas, dešinėje – Klaipėdos universitete dėstantis amerikietis kun. Dr. Charles Evanson.

Atsiprašome skaitytojų!

GROŽINĖS LITERATŪROS KONKURSAS

Amerikos Lietuvių Tautinė Sąjunga, Lietuvos vardo pirmą kartą Kvedlinburgo analuose 1009 metais paminėjimo proga ir tūkstantmečio jubiliejui pagerbti, skelbia romano konkursą.

Skiriamos trys premijos:

I-oji - 5,000 dol,
II-oji - 3,000 dol.,
III-oji - 2,000 dol.

Tema kūrėjams: LIETUVAI – TŪKSTANTIS METŲ!

Mes didžiuojamės tūkstančio metų istorija ir šimtmečiais kurta tautine kultūra.

Laikas: Paskutinė kūrinių išsiuntimo data oro paštu 2009 m. birželio 30 d. Prašome nelaukti ir kūrinius siųsti anksčiau.

Kūrinius siųsti: ALTS, KONKURSAS

2711 West 71st Street,
Chicago, IL 60629-2005, USA

Teksto paruošimas: konkursui siunčiamas kūrinys turi būti ne mažiau 200 puslapių, parašytas spausdinimo mašinėlė arba kompiuteriu, pasirašytas slapyvardžiu. Slapyvardis turi būti užrašytas ant atskiro užklijuoto vokelio, kur reikia įdėti savo kortelę su vardu, pavarde, adresu, telefono ir fakso numeriu. Tik laimėjusio rašytojo vokas bus atidarytas.

Nepremijuoti kūriniai negrąžinami.

Vertinimo komisija:

Danutė Bindokienė.,
Dr. Jonas Jasaitis,
Petras Palilionis,
Stasė Petersonienė,
Vytautas Volertas.

Premijų įteikimas: Lietuvių literatūros šventėje, Čikagoje, JAV, Kovo 11 -osios – Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo šventės metu.

Apsilankykite akių ligų klinikoje

Norime pristatyti nevalstybinę gydymo įstaigą – UAB „Lirema“ Akių ligų kliniką. Čia dirba aukštos kvalifikacijos gydytojai-oftalmologai ir atliekamos mikrochirurginės akių operacijos. Įstaiga įsikūrusi Vilniuje, neseniai atidarytas filialas Klaipėdoje. Klinika privati, aprūpinta modernia chirurgine bei diagnostine įranga. Veiklą pradėjo prieš penkerius metus, per visą jos istoriją apsilankė daugiau nei 10000 pacientų.

UAB „Lirema“ Akių ligų klinikai vadovauja gydytoja - oftalmologė mikrochirurgė Lijija Socevičienė. Čia dirba gydytojos - Lina Socevičienė, Laura Bagdonaitė ir Vilija Tolutienė. Konsultuoja bei operuoja vaikų akių gydytojas Jūratė Žukauskas, gydytojas Andrius Ruzgys. Įstaigos gydytojai gilina savo žinias ir praktinius įgūdžius Lietuvos bei užsienio konferencijose, universitetinėse klinikose. Gydydami ligojus taiko pažangiausius gydymo metodus.

Čia atliekamos kataraktos, regėjimo korekcijos, žvairumo, vokų plastinės, šalto miežio ir vokų auglių pašalinimo operacijos. Labiausiai paplitusi akių liga tarp vyresnio amžiaus žmonių – katarakta, kuria sergant rega vis silpsta, kol visiškai apankama. Ji gali būti gydoma tik chirurginiu būdu. Kuo anksčiau kreipiamasi į gydytojus, tuo greičiau ir geresnių pooperacinių rezultatų galima tikėtis. Už šią operaciją ligojui mokėti nereikia – įstaiga sudariusi sutartį su teritorine ligojū kasa, kuri ir apmoka už suteikiamas paslaugas. Tačiau pacientas turi pasirinkti ir nusipirkti dirbtinį lęšiuką, geresnes operacines medžiagas, kurių nekompensuoja ligojū kasos. Tai pacientui kainuoja 650 litų. Vis dažniau atliekamos regėjimo korekcijos operacijos, po kurių žmogui nereikia nešioti akininių ar kontaktinių lęšių. Už visas kitas, išskyrus kataraktą, pacientai moka patys. Galima mokėti išsimokėtinai.

Kreipiantis reikia registruotis telefonu - Vilniuje (8~5) 2159595, Klaipėdoje (8~46) 459545. Pirminės gydytojo konsultacijos kainą 90 Lt. Pensininkams ir neįgaliesiems teikiama nuolaida - paslaugos kainą 60 Lt. Atvykstant pas gydytoją siuntimas neprivalomas. Esant medicininėms indikacijoms, pačioje klinikoje išrašys nedarbingumo pažymėjimą ar kompensuojamus vaistus akių ligoms gydyti.

UAB „Lirema“ informacija

„Voruta“ parduodama

- K110 Vilnius, Geležinkelio g. 16
- K145 Vilnius, Konstitucijos pr. 12
- K190 Vilnius, Gedimino pr. 7
- K200 Vilnius, Gedimino pr. 13
- K26 Vilnius, Sodų g. 22
- K44 Vilnius, J.Lelevelio g. 2
- K45 Vilnius, Gedimino pr. 19
- K48 Vilnius, Gedimino pr. 2
- K5 Vilnius, Sodų g. 22
- K6 Vilnius, Gedimino pr. 44
- K7 Vilnius, Gedimino pr. 31
- K78 Trakai, Vytauto g. 90
- K8 Vilnius, Gynėjų g. 1
- K85 Trakai, Vytauto g. 37
- K9 Grigiškės Kovo 11-osios g. 25a
- K91 Vilnius, Geležinkelio g. 4
- K369 Klaipėda, Taikos pr. 101
- K236 Kaunas, Laisvės al./Ožėskienės g.
- K466 Panevėžys, Savanorių g. 5
- K558 Šiauliai, Tilžės g. 109
- K436 Marijampolė, Stoties g. 2
- K400 Alytus, Jotvingių g. 10

Trakų žemė Trakų rajono laikraštis „Trakų žemė“

priima reklamą,
skelbimus, pranešimus,
sveikinimus, užuojautas.

Kreiptis tel./faks..:

8 528 55331
8 528 512 66
mob. 8 605 19302

arba el.paštą
trakuzeme@voruta.lt
voruta@voruta.lt,

Naujoji g. 16, Trakai

Voruta

Visos prekių ženklų teisės saugomos

9 771392 067018

Prenumeratos
indeksas 0135

Redakcinė kolegija:

Dr. Arūnas Bubnys, dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė,
dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla,
akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).

© Voruta 2008. Visa medžiaga (rašiniai) pateikta laikraštyje „Voruta“ yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.

© Voruta, 2008. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Devyniolikieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktoriė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išėina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. **redaktorius@voruta.lt** Spausdino AB „Spauda“, Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius. Tiražas 1200 egz.

Ieva Jankutė, Lietuva
Tadas Stomma, JAV
Marija Remienė, JAV
Bronius Saplys, Kanada

Spaudos radijo ir televizijos
rėmimo fondas
Vilniaus krašto lietuvių
sąjunga išleivijoje

Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66. El. paštas: **vorutosfondas@voruta.lt**, voruta@voruta.lt. Interneto svetainė: <http://www.voruta.lt>

Redakcija: Aleksandras Adamkavičius (vyr. redaktoriaus pavaduotojas), Martynas Buišys, Albina Trečiokienė (buhalterė), Aukšė Kėkytė, Birutė Žemaitaitytė, Juozas Vercinkevičius